

**Pedagogická fakulta Jihočeská univerzity
V Českých Budějovicích**

Katedra pedagogiky a psychologie

**EFEKTIVNÍ KOMUNIKACE A JEJÍ DOPAD NA
PSYCHIKU DÍTĚTE**

Effective communication and its impact on child's psychic

Bakalářská práce

Autor: Michaela Zámečnicková

Obor: Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. Eva Svobodová

Datum odevzdání: březen 2007

Tato práce je zaměřena na efektivní komunikaci a její dopad na psychiku dítěte v souvislosti se vzděláváním v Mateřské škole. Vychází se z naplňování základních lidských potřeb. Pojem komunikace je definován obecně, rozvinut je pojem efektivní komunikace, její znaky a techniky. Pozorováním bylo zjištěno, že děti jsou vlivem této komunikace klidnější a ve třídě je vytvářeno přívětivě pozitivní klima.

This work is concentrated on effective communication and its impact on child's psychic in connection with education at kindergarten. The basis is in completing basic human needs. Communication is defined in general, the term of effective communication, its features and techniques are the key items of this work. Children, influenced by this method of communication, are calmer and the atmosphere in the classroom is very friendly and positive, as it appeared during observation.

Motto bakalářské práce:

**„Komunikace je hlavní součástí života a čím bude efektivnější, tím kvalitnější
bude náš život.“**

Ráda bych poděkovala Mgr. Evě Svobodové za vedení bakalářské práce a Petře Křížkové z Mateřské školy Nerudova, za přínos k mé bakalářské práci.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma ***Efektivní komunikace a její dopad na psychiku dítěte*** vypracovala samostatně a použila prameny a literaturu, které cituji a uvádím v seznamu.

V Českých Budějovicích

Datum

.....

Obsah

Úvod.....	7
 1. <u>Teoretická část</u>	
 I. Základní lidské potřeby.....	
1.1	Následky nenaplnění základních lidských potřeb.....9
II. Metody poznávání a rozvíjení individuálních potřeb dítěte	
2.1	Postupy poznávání individuálních potřeb dítěte.....10
2.2	Vyšetření založené na hře.....10
2.3	Metoda videotréninku.....12
III. Děti a dospělí v procesu výchovy a vzdělávání	
3.1	Pozitivní pohled na člověka.....13
3.2	Respekt je základ.....15
3.3	Zodpovědnost.....16
IV. Dítě a jeho vývoj.....	
4.1	Batoletí období.....17
4.2	Koncem třetího roku.....19
4.3	Mateřská škola a předškolní období.....20
V. Komunikace.....	
5.1	Efektivní komunikace je hlavní složkou komunikace.....22
5.2	Empatie v praxi.....22
VI. Komunikační dovednosti jako motivační nástroje.....	
6.1	Principy efektivní komunikace.....23
6.2	Složky proaktivní výchovy.....23
6.3	Přehled efektivních komunikačních dovedností.....24
6.3.1	Popis, konstatování.....25
6.3.2	Informace, sdělení.....27
6.3.3	Vyjádření vlastních potřeb.....29
6.3.4	Možnosti volby.....29

6.3.5	Dvě slova.....	31
6.3.6	Prostor pro samostatnost.....	31
6.3.7	Já- výrok.....	32
VII.	Pozitivní chování bez úplatků.....	32
VIII.	Rámcové cíle.....	33
IX.	Klíčové kompetence.....	34
9.1	Kompetence dítěte ukončující předškolní vzdělávání (6 let).....	35
9.2	Kompetence dítěte nastupujícího do mateřské školy (3 roky).....	39
X.	Současný stav problému.....	41
2.	<u>Praktická část</u>	
2.1	Cíl a použitá metoda.....	42
2.2	Stanovení hypotézy.....	42
2.3	Popis použité metody.....	42
2.4	Výzkumná část, popis zkoumaného vzorku.....	42
2.5	Závěr výzkumu.....	47
2.6	Videozáznam.....	48
	Závěr.....	49
	Seznam použité a citované literatury.....	50
	Přílohy.....	51

Úvod

K napsání této práce mě inspirovala jízda autobusem. Jela jsem, už ani nevím kam a za mnou seděla paní se dvěma dětmi ve věku 2-3 let. Jak jsem je tak poslouchala, nemohla jsem si nevšimnout, že maminka těchto dětí komunikuje neefektivně. Během jízdy si děti, ale i okolí vyslechlo pokyny, příkazy, zákazy atd. Např.: Sedni, klekni si na tu sedačku, koukej, nezlob. Za tu dobu, co jsem je poslouchala, jsem slyšela pouze jeden malý náznak efektivní komunikace. Použití informace, či popisu (auta jedou, křižovatka).

Napadlo mě, pokud děti slyší pouze to, co nesmějí, jak mají vědět, co mohou? Logicky to vědět nemohou. Od narození slýchají, co nesmějí. Např.: Nesahej na to, nezlob, neběhej, nekřič atd.

Zapomínáme jim říci, co mohou. Nedáváme jim hranice, nebo jsou velmi nejasné. Děti potřebují mantinely, ve kterých by se pohybovaly a cítily se bezpečně. Potřebují jistotu. Co platí nyní, by mělo platit pokaždé. Hranice by měly být široké. Dítě potřebuje znát, co smí. K tomu, co nemůže, si dojde v podstatě samo vlivem přirozených důsledků. Hranicemi se dítě naučí předvídat a očekávat chování okolí po překročení či dodržování hranic.

Napadlo mě, jak využít jiného přístupu. Lépe rozvíjet a připravit dítě na svět kolem sebe a na komunikaci s lidmi. Tím by mohla být efektivní komunikace.

S efektivní komunikací jsem se setkala poprvé na fakultě. Zprvu se mi tento přístup zdál prkenný a příliš náročný na přemýšlení. Žijeme ve společnosti využívající převážně neefektivní komunikaci a jiné přístupy se nám zdají divné. Po roce nedůvěry jsem potkala úžasnou paní učitelku Petru Křížkovou z mateřské školy Nerudova, která využívá efektivní komunikace. Bylo to pro mě povzbuzení a chuť do práce. Moc se mi líbilo, jak přístup efektivní komunikace, zde dokáže skvěle fungovat. Děti tu jsou hodné, milé, nadšené cokoliv dělat a je zde domácí klima třídy. Děti se samy rozhodují a řeší problémy. Tím se učí zodpovědnosti za své rozhodnutí. Učitelka v těchto situacích funguje jako facilitátor. Když přijdete do třídy, pohladí vás pohoda a přívětivě přijímající prostředí.

Pokud chceme začít jakkoliv komunikovat, musíme nejprve zabezpečit naplnění základních potřeb dítěte.

1. Teoretická část

I. ZÁKLADNÍ LIDSKÉ POTŘEBY

Přirozené lidské potřeby v teorii Abrahama Maslowa nám pomáhají orientovat se v základních lidských potřebách a porozumět tomu, proč dítě reaguje určitým způsobem.

Uspokojení našich potřeb vede k tomu, že se cítíme dobře. Jak tělesně, psychicky, tak i sociálně. Uspokojení těchto potřeb v dětství je velmi důležité pro to, jakým člověkem se dítě stane. Potřeby se musí uspokojovat postupně od primárních k vyšším potřebám. Podle Abrahama Maslowa a jeho pyramidy potřeb nemůže dojít k naplnění vyšších pater potřeb, pokud dítě nemá naplněnou např. některou z fyziologických potřeb. Když se dítě bojí, že bude muset sníst neoblíbené jídlo, nemůže se soustředit na hru, nebo činnosti, které mu nabízí učitelka v mateřské škole. Pokud dítě nemá naplněnou nějakou potřebu je neklidné a mohou se u něho projevovat rysy nevhodného chování. Dlouhodobé neuspokojování potřeb dítěte vede k vážnému narušení zdravého vývoje člověka.

1.1 Následky nenaplnování základních lidských potřeb

Pokud dítěti nenaplníme fyziologickou potřebu, je rozptýlené, rozladěné a nemůže se soustředit. Nenaplnění některých fyziologických potřeb, obzvláště je-li dlouhodobější, může způsobit zdravotní poškození nebo dokonce ohrozit život. Do těchto potřeb zařazujeme: jídlo, tekutiny, dýchání, vylučování, pohyb, aktivitu, hygienické potřeby, absenci bolesti, odpočinek a spánek. Nejčastější chyby, kterých se dopouštějí učitelky v mateřských školách jsou: nucení dětí do jídla, spánku a činností, které dítě nechce dělat atd. To je špatně. Dítě díky tomuto přístupu získává averzi vůči jídlu a spánku, či jiným věcem. Někdy si odpor zafixuje napořád. V dítěti musíme bezpodmínečně vzbuzovat pocit jistoty, bezpečí a bezpodmínečného přijetí.

Důležitou potřebou je potřeba bezpečí. To znamená: přístřeší, ochrana, jistota, stálost a řád.

„ Již od předškolního věku je třeba mluvit s dětmi o pravidlech, limitech, řádu a dávat jim příležitost, aby se na jejich tvorbě podílely- nestanovovat hranice pro děti, ale s dětmi.“ (2:193)

Další potřebou je láska a sounáležitost: potřeba někam patřit, být druhými bezpodmínečně přijímán. Dostávat od druhých informace, že mne mají rádi, že jsem jedním z nich a je jim se mnou dobře.

Potřeba sebeúcty a uznání znamená: být nejen přijímán, ale i respektován, oceňován, být kompetentní a hodnotná osoba, mít pocit úspěchu, vážit si sám sebe.

Potřeba seberealizace: pochopit sám sebe i druhé, stát se tím, kým se člověk může stát, naplnit své možnosti růstu a rozvoje.

Potřeba identity je pro nás velmi důležitá. Potřebujeme vědět, že jsme jedinečná osobnost, odlišná od ostatních. Máme svou důstojnost, schopnost ovládat svůj život, své hodnoty.

Vyšší potřeby nám přináší uspokojení, radost, pocit, že život má smysl: patří sem potřeby estetické, etické, duchovní.

II. METODY POZNÁVÁNÍ A ROZVÍJENÍ INDIVIDUÁLNÍCH POTŘEB PŘEDŠKOLNÍCH DĚTÍ V INTERAKCI S DOSPĚLÝMI

2.1 Postupy poznávání individuálních potřeb dítěte

Poznávání individuálních potřeb dětí se stává v dnešní době nezbytnou součástí práce učitelky mateřské školy. Znalost individuálních potřeb dítěte napomáhá učitelce plánovat a hodnotit výsledky výchovně- vzdělávacích aktivit. Orientovat se v potřebách jednotlivých dětí nám mohou pomoci následující metody.

Normativní vyšetření- jde o porovnání schopností jednotlivého dítěte a skupiny dětí stejného věku a sociálního prostředí

Kriteriální vyšetření- jedná se o identifikaci současné úrovně schopností a dovedností jednotlivého dítěte, které jsou potřebné k dosažení dílčího cíle souboru úkolů

„Interaktivní vyšetření založené na hře představuje model vyšetření založený na kombinaci pozorování dítěte při hře s možností participace a intervence dospělého při této hře s cílem určit silné stránky a rezervy vývoje dítěte. Pro podmínky mateřské školy je právě takový charakter psychologické diagnostiky zvláště vhodný.“ ^(6: 90)

Vyšetření vždy musí mít:

- ✓ Jasný cíl
- ✓ Možnost pokračování
- ✓ Možnost spolupráce s rodiči
- ✓ Reflexi sociálního, kulturního a jazykového pozadí dítěte

2.2 Vyšetření založení na hře

Vyšetření založené na hře kombinuje pozorování dítěte při hře s možností účasti a intervence dospělého při této hře. Cílem je zjistit silné stránky i rezervy vývoje dítěte. Jde o interaktivní formu vyšetření dětí, která využívá známé herní situace pro poznání dítěte i jeho rozvíjení za spoluúčasti dospělého. „Rodiče jsou učitelce rovnocennými partnery v procesu „vyšetřování“ dítěte a jejich pohled a názor jsou vždy důležitou součástí posuzování potřeb dítěte.“ ^(6: 91) Rodiče a

učitelka tak shromažďují informace o dítěti prostřednictvím pozorování s cílem určit vývojové možnosti každého dítěte. „Vyšetření založené na hře se skládá z fáze pozorování a participační hry.“ ^(6:91)

Postupy vyšetření při hře:

- ✓ Dítě si samo hraje- dospělý pozoruje
- ✓ Dítě si hraje s ostatními dětmi- dospělý pozoruje
- ✓ Dítě si hraje s dospělým- jiný dospělý pozoruje
- ✓ Dítě si hraje s dospělým, který současně pozoruje

Postup pozorování:

Pozorování je základní částí vyšetření. Poskytuje nám důležitý náhled na dětské chápání, hru dítěte a jeho možnosti. Pozorování používám jako základní metodu ve své výzkumné části.

„Zjištěný profil umožňuje identifikovat oblasti, kde je potřebné více pomoci dítěti rozvíjet dané dovednosti.“ ^(6: 92)

Oblasti rozvoje dítěte:

- ✓ Fyzický vývoj
- ✓ Vývoj řeči a komunikačních dovedností
- ✓ Kognitivní vývoj
- ✓ Sociální vývoj
- ✓ Emoční vývoj

Postup participační hry:

- Participační hra- kdy je vyšetřující osoba v interakci s dítětem při hře
- Tato fáze vyšetření doplňuje dřívější pozorování a poskytuje úplnější obraz dítěte
- Dospělý je přímo zapojen do dětské hry
- Při hře s dítětem necháváme iniciativu na dítěti
- Podporuje aktivitu dítěte, zajišťuje příznivou emoční atmosféru

Videozáznam je užitečným nástrojem pro zaznamenávání a následný rozbor úrovně rozvinutí jednotlivých dovedností dítěte, stejně jako pro analýzu působení dospělých na dítě.

2.3 Metoda videotréninku

Metoda videotréninku využívá nahrávek ke sledování interakcí mezi dětmi a dospělými. Tímto prostřednictvím poskytuje pozitivním způsobem zpětnou vazbu. V mateřské škole tímto způsobem může docházet k upevnění profesní kompetence učitelky. Dále k získání zpětné vazby o svém působení na děti, zda se všemi přichází do kontaktu, nebo někoho nevědomě přehlíží, či osočuje.

Metoda videotréninku vychází z předpokladu, že kontakt s ostatními lidmi je pro vývoj dítěte životně důležitý. Všímáme si, jsou-li prostřednictvím interakce a komunikace s dětmi naplňovány jejich tři základní psychologické potřeby:

- **„Potřeba vztahu-** dítě potřebuje vědět, že v jeho životě jsou lidé, kteří mu budou vždy na blízku. Potřebuje pevné a jasné vymezení svého postavení mezi lidmi. Potřeba vztahu v sobě zahrnuje podporu a podněty pro citový a sociální vývoj dítěte od osob pro něj významných. Dítě cítí, že pro ostatní něco znamená, je součástí sítě vztahů, která mu dává pocit vlastní identity. Dítě se tímto učí důvěřovat jiným lidem.
- **Potřeba kompetence-** znamená důvěru v sebe a v to, co umím a znám, důvěru ve své schopnosti. Dospělí tak mohou dítěti pomoci nejen poznávat své možnosti, ale kladným očekáváním a důvěrou ho motivovat k dalšímu rozvoji a podpořit jeho radost z úspěšně zvládnutých kroků v jeho vývoji.
- **Potřeba autonomie-** představuje snahu o samostatnost a o realizaci vlastního přínosu ve vývoji a v učení. Autonomie neboli nezávislost znamená pro dítě potřebu zvládnout věci sám. Tím, že dospělý dává prostor a aktivuje dítě, aby samostatně prozkoumávalo svět okolo něj, výrazně podporuje jeho zdravý vývoj.“ ^(6:94)

„Dítě se cítí bezpečně, pokud je mu nabízena podpora při zvládání obtížných úkolů v průběhu různorodé činnosti, stejně jako při navazování sociálních vztahů. Bezpečí, které zde máme na mysli, můžeme také definovat jako vedení, kdy učitel dítě usměrňuje pozitivním způsobem. Má stále požadavky na dítě ohledně vyžadování pravidel a disciplíny, a to způsobem, že se dítě může cítit akceptováno jako osoba.

Pokud se učitelce podaří, aby si děti hrály a pracovaly bez napětí v uvolněné atmosféře, vzbudí jejich důvěru a raduje se z jejich úspěchu, potom jsou kladně ovlivněny jak pracovní výsledky, tak zájem dětí o skupinovou činnost.“^(6:94) Příjemná atmosféra v mateřské škole je velice důležitá pro úspěšný průběh vývoje a učení dítěte.

III. DĚTI A DOSPĚLÍ V PROCESU VÝCHOVY A VZDĚLÁVÁNÍ

3.1 Pozitivní pohled na člověka

Vycházíme z teorie humanistické psychologie. „Dítě je v základu dobré, hodné, tvořivé, společenské. Je možné mu důvěřovat. Každému individuu je vrozená schopnost růstu, sebezoroje, naplňování vlastních možností.“^(6: 50) Lidé s pozitivním pohledem na svět žijí snáze, přes negativní zkušenost se dokážou rychleji přenést, hledají spíše pozitivní aspekty situace, výhody, výzvy ke zlepšení a nápravě.

Důraz se klade na jedinečnost každého jedince. Každý z nás má jedinečnou vrozenou výbavu. Při setkání s jinými vnějšími podněty je jinak zpracovává. Dítěti porozumíme tak, že mu budeme naslouchat a zabývat se jeho vnitřním světem.

„Touha po poznání je dětem vlastní, vrozená. Samy od sebe chtějí porozumět světu a chtějí se naučit nové věci, být samostatnější a mít více kompetencí. Rády pak přijmou naši pomoc. To co jim poskytujeme musí mít pro ně smysl. Musí nové poznatky chápat jako užitečné a potřebné.“^(6:51)

„Dítě potřebuje pro svůj zdravý vývoj láskyplný vztah. Potřebuje být přijímáno bezpodmínečně, to znamená musí cítit, že si zaslouží lásku druhých, i když některé jeho projevy nejsou právě schvalovány.“^(6: 52)

Akceptování dětské individuality a osobnosti

- ✓ Bezpodmínečné přijetí
- ✓ Přijímání a akceptace se projevuje vřelým, pozitivním chováním k druhým
- ✓ Každý výrok, který proneseme, by měl být takový, aby ho bylo možné obrátit, jako by ho vyslovalo dítě směrem k nám (reverzibilita)
- ✓ Sociálně přijatelné výroky často obsahují vyjádření prosby, poděkování, spíše se podobají přání

Cestou k lepšímu porozumění dítěte je začít se o ně více zajímat. Trávit s ním více času, pochopit jeho vnitřní svět. Znat, co ho těší, trápí, jaké má rád hračky, atd.

Empatický člověk má plné pochopení pro projevené city, snaží se rozumět druhému tak, jako by byl v jeho kůži. Určitá míra empatie je vrozená. Jde o dovednost, která musí být trénována a tím se bude zlepšovat. Co se děje uvnitř dítěte na pocitové rovině, to nemůžeme popírat. Ani dítě by to nemělo popírat a zadržovat city, co v sobě nosí. Na negativní pocity má právo každý, protože jsou skutečné, nikam nezmizí, i kdybychom je zakázali. Dítě je jen potlačí se všemi negativními následky, které to později může mít.

„I ve výchově platí základní hranice, které jsou podmínkou ohleduplných mezilidských vztahů.“ ^(6:66) „Postup, jak zacházet s hranicemi, je odlišný od běžného zakazování. První, co bychom měli udělat, je vžít se do situace dítěte, které se právě chystá hranice překročit a projevit empatii.“ ^(6: 67)

Partnerský přístup dospělých k dětem je nutný, aby z dětí vyrostli kompetentní a zodpovědní lidé, schopní řešit problémy současného světa. Partnerský přístup k dítěti je základem demokratického stylu výchovy. Tento přístup je založený na rovnocennosti a na respektování důstojnosti dítěte. „Dává prostor pro vyjadřování jeho názoru i pro návrhy řešení. Vyjadřuje důvěru, že dítě udělá to nejlepší, co může, vzhledem ke svému věku a zkušenostem.“ ^(2:12)

Partnerský přístup si žádá také odpovědnost. Komunikací se vyjadřuje přesvědčení o hodnotě a kompetentnosti dítěte i zájem o to, co prožívá.

Partnerský vztah vyjadřuje respekt, rovnocennost, jeden druhého si vážíme a dáváme to najevo. Můžeme s úsměvem, ale i bez něj. V některých situacích se nedokážeme usmívat, ale měli bychom zachovat rovnocenný vztah. Vymezení hranic považujeme ve výchově za naprosto nezbytné. A proto tvoříme hranice s dětmi a nikoliv pro děti.

3.2 Respekt je základ

Výchozím bodem je respekt, úcta k dětem i k dospělým. Respektovat druhé a chovat se k nim s úctou znamená především:

- ✚ chovat se k nim tak, abychom nezraňovali jejich lidskou důstojnost; neměli bychom si k nim dovolit nic, co nechceme, aby si oni dovolili k nám.

- ✚ dále bychom měli přijmout fakt, že se od nás liší, aniž by byli lepší či horší než jsme my (např.: mají rádi něco jiného, rádi dělají jiné věci než my)

„Respektovat druhé neznamena vycházet jim ve všem vstříc, nic od nich nežadat nebo si nechat všechno líbit.“ ^(2:14) Existují respektující výchovné a komunikační postupy, kterými můžeme druhým sdělovat své oprávněné požadavky, řešit náročné situace, a když je potřeba, tak i vyjadřovat svoji nelibost nebo se bránit.

Potřeba respektu patří mezi základní lidské potřeby, které mají všichni lidé bez ohledu na věk, pohlaví či rasu. Každý z nás má potřebu cítit se jako hodnotná lidská bytost. Pokud tato potřeba není rozvíjena a uspokojována, přináší to problémy, které mohou vyústit do závažných poruch psychického, sociálního a morálního vývoje. Protože jde o vrozenou potřebu, neměl by být základní respekt k druhým lidem ničím podmiňován.

Respektující chování k druhým nám pomáhá šetřit i vlastní důstojnost. Zachovat si tento přístup k druhým i v situacích, kdy oni nerespektují nás, není snadné. „To, co prožíváme velmi ovlivňuje naše chování, a to jak se chováme, už druhým lidem jedno nebude.“ ^(2:16) Neexistuje žádný rozumný důvod, abychom se k dětem chovali jinak než k dospělým, jak v komunikaci, tak ve slušnosti chování.

Naše vyjadřování by mělo být stejné, jako když mluvíme s dospělým. Samozřejmě se přizpůsobíme věku dítěte a rozsahu jeho slovníku. Také obsah požadavků, které na dítě klademe, je závislý na jeho stupni vývoje, dovedností, psychických funkcí, zkušeností a vzdělávání. Nic z toho nebrání partnerskému přístupu k dětem. S věkem dítěte se tento přístup rozvíjí, rozšiřuje, zkvalitňuje, až se stane plnohodnotným a partnerstvím dospělých. „Partnerský přístup nespočívá jen ve slovech, ale mnohem více v neverbální komunikaci a v celkovém chování.“ ^(2:17)

Rodiče by se měli chovat s velkým respektem už k novorozenci. Snažit se porozumět jeho potřebám, brát je vážně a vycházet jim vstříc. Z toho, jak něžně se ho dotýkají, jakým tónem hlasu a s jakým výrazem ve tváři na něj mluví. Dalšími projevy chování dávají najevo přijetí, zájem a péči o dítě. Dítě cítí, že je přijímáno jako hodnotná bytost a dává to najevo svým chováním.

„Partnerský přístup k dětem znamená chovat se k nim jako k dospělým, kterých si vážíme nebo které respektujeme.“ ^(2:17) „Tím, že se chováme k dětem respektujícím způsobem, plníme dva nesmírně důležité **výchovné úkoly**:

- přispíváme k jejich rozvíjení a uspokojování jejich potřeb sebeúcty (vážit si sám sebe, přijímat se jako hodnotná lidská bytost)
- ukazujeme jim, jak vlastně má vypadat správné chování (to chování které od nich vyžadujeme)“ ^(2:17, 18)

Základním způsobem, jak naučit děti respektu, je respektovat je samé. Aby zde fungovalo učení nápodobou, vzorem. Chceme-li, aby děti mluvily slušně, uměly se omluvit, když se zachovaly nesprávně, musíme to nejprve dělat my sami.

3.3 Zodpovědnost

Její podstatou jsou zvnitřněné přijaté hodnoty a normy chování, podle nichž se řídíme, i když nás zrovna nikdo nevidí. Zodpovědnost je, že dítě přebírá za své chování důsledky a učí se mít vlastní názor. Opakem zodpovědnosti je poslušnost. To znamená, že dítě udělá to, co chceme, aniž by nad tím přemýšlelo. Je poslušné,

ale nemá vlastní názor. Podřizuje se autoritě, anebo se v pubertě proti ní vzbouří. Takové dítě pak poslouchá jinou autoritu než jsou rodiče a podřizuje se jí, například v partě. Rodiče tento jev berou jako neposlušnost, ale opak je pravdou. Dítě se podřizuje mocnější autoritě než jsou rodiče. Zkrátka dělá to, co ho doma naučili -poslouchá.

„Partnerský model sděluje: „Tato věc má tento smysl, takové a takové důsledky. Očekávám, že uděláš to, co je správné.“^(2:22)

IV. DÍTĚ A JEHO VÝVOJ

Na začátku této kapitoly se zabývám tím, co umí dítě, než nastoupí do mateřské školy. To znamená, co se naučilo do tří let svého života. Abychom mohli posoudit, zda se dítěti vyvíjí a rozvíjí jeho schopnosti a dovednosti, zaměřila jsem se ke konci kapitoly na to, co umí předškolním obdobím. To znamená, co dítě umí před vstupem do základní školy.

4.1 Batolecí období

Vývoj hrubé motoriky a vývoj řeči

Dvouleté dítě umí velmi dobře utíkat a už téměř vůbec nespadne, také zvládá mnohem lépe nerovnosti terénu, bez potíží překračuje práh. Ve dvou letech chodí většina dětí do schodů i bez přidržování a ve třech letech při chůzi nahoru střídají nohy. Kolem tří let už dítě zvládá jízdu na kole.

Jemná motorika se rychle zdokonaluje, hlavně při uchopení, pouštění a manipulaci. Dvouleté dítě bez problémů postaví věž z několika kostek. Tříleté dítě už dokáže napodobit předvedený most ze tří kostek. Zvládne i navlékání korálků na provázek, pokud jsou jejich rozměry přiměřené. Kolem jednoho a půl roku má dítě snahu o napodobení čáry provedené dospělým, zatím bez ohledu na směr. Ve dvou letech se pokouší o přibližné napodobení kruhových pohybů. Okolo třetího roku je schopno napodobení kruhu pouze podle předlohy.

V dvou a půl letech dítě chápe symbolický význam slov, ale nerozumí abstrakci. Rozumí mnohem většímu počtu slov a také jich začíná aktivně více užívat. Ve dvou letech umí 200 až 300 slov. Dítě chápe, že každá věc má své jméno. Stále se ptá „co to je“. Pomalu začíná slůvka spojovat. Ze začátku se snaží o pokládání jednoduchých slov vedle sebe a teprve později se učí slova ohýbat, skloňovat a časovat. Dítě si nejprve osvojuje podstatná jména, slovesa, přídavná jména. A později přicházejí na řadu zájmena. Během třetího roku začíná mluvit v první osobě.

Sociální oblast

Dítě se stává pomalu autonomní osobnost, tím, že je schopno si samo dojít kam chce. Zmocňuje se všeho, co je mu na dosah. Také pokročilo ve své samoobsluze. Aktivnímu udržování tělesné čistoty se dítě učí již během druhého roku.

Během třetího roku života se dítě učí oblékání a svlékání. Už si natahuje botičky, rozepíná přístupné knoflíky. Zdokonaluje se také v samoobsluze při jídle.

Kognitivní vývoj

Ve dvou letech se ukončuje vývoj senzomotorické inteligence a začíná nová etapa symbolického a předpojmového myšlení. Dítě experimentuje a objevuje nové poznatky. Je schopno nápodoby. Koncem druhého roku začíná užívat soustavy slovních znaků. Tímto se dostává jeho myšlení a poznávání na kvalitativně novou, vyšší úroveň. Činnosti konané dosud s reálnými věcmi přecházejí v činnosti uskutečňující se abstraktně, a tak překračují rámec blízkého prostoru a času.

Ve fázi symbolického myšlení užívá dítě slov jako předpojmů. Předpojmy jsou však často založené na vedlejších, nepodstatných vlastnostech.

Třetím rokem života si dítě rozšiřuje sociální vztahy. Vytváří si sociální roli v životě rodiny. Učí se jednat podle očekávání druhých a samo též očekává určité

odpovědi na své projevy. Ve dvou letech začíná navazovat vztahy s dětmi stejně starými. Tříleté dítě už své vztahy rozšiřuje na blízké okolí. Kolem dvou let se objevuje paralelní hra a až na počátku tří let začíná spolupráce či soupeřivost.

Poznání dítěte v tomto období vede k bouřlivým reakcím násilného vymáhání nebo odmítání. Proto se celé toto období nazývá obdobím vzdoru, nebo fáze „negativismu“. Nejčastěji se negativismus projevuje mezi druhým a třetím rokem a trvá zhruba rok.

4.2 Koncem třetího roku

Co dítě umí:

Stojí vzpřímeně na zadních končetinách. Dovede chodit, běhat, skákat a je schopno ovládat první pohybové stroje, jako jsou trojkolky a koloběžky. Jeho jemná motorika vospěla natolik, že dovede sbírat drobné předměty ze země a umí ovládat tužku. Začíná kreslit, zobrazovat a projevovat se výtvarně. Svým výtvorům dává jména. Ve třech letech mluví rozvinutou řečí. Začíná se zajímat o říkanky, básničky, písničky. Též knihy vstoupily do světa dítěte. Brzy bude schopno s ostatními dětmi spolupracovat. Předpokladem k tomu je poznání, že i ostatní děti jsou svébytné osobnosti, které mají svá práva a své potřeby.

Dítě došlo do období, kdy je schopno interakce s dalšími dětmi. Je připraveno vstoupit do světa vrstevníků a vzdělávat se v institucionálním zařízení mateřské školy.

4.3 Mateřská škola a předškolní období

Dítě po třetím roce života překračuje hranice svého nejbližšího rodinného kruhu. Ke své identitě a k vědomí vlastního „já“ přidává vztahy k druhým a vrstevníkům.

Většina dětí v předškolním věku touží po společnosti druhých. Jsou celé šťastné, když si jich druhé děti všimnou a vezmou je do hry. Vztahy se rozvíjejí, prohlubují a rozšiřují a ve vztahu k druhým dětem se tu rozvíjejí mnohé důležité vlastnosti. Je to především schopnost spolupráce. Ta nejprve probíhá jen ve hře po krátkou dobu, ale později je čím dál delší.

Také vlastnosti prosociální, které člověku umožňují začlenění do různých lidských skupin. V tomto věku se děti neustále smějí, dovádějí, dělají si legraci, předvádějí všelijaké kousky a projevují se radostně. Ze všeho nejvýznamnější vztahy, které se zde tvoří, jsou přátelství.

V období konformity dítě chce vypadat jako ostatní. Dělat to, co dělají druzí. Chápe to „co se dělat má“ a „co se dělat nemá“.

Nervový systém dítěte zraje a jeho osobnost vyspívá. Dítě v předškolním věku obvykle pochopí a zvládne pravidla společnosti, ve které žije a stane se jejím členem, který je již schopný uplatňovat některá svá práva a plnit povinnosti. Základním nástrojem, který dítěti pomáhá tento úkol zvládnout, je mezilidská komunikace, v našem případě především komunikace mezi dítětem a učitelkou v mateřské škole a mezi dětmi navzájem.

V. KOMUNIKACE

„V nejobecnějším smyslu je komunikace výměna informací mezi jedinci, a to prostřednictvím mluvené řeči, psaného projevu nebo signálů a projevů chování. Komunikace mezi lidmi není ovšem jen pouhou výměnou informací. V jejím průběhu vytváříme i sociální vztah k druhému člověku nebo druhým lidem, charakterizovaný jako příznivý a vstřícný (sympatie), nepříznivý a odmítavý či vyhýbavý (antipatie, averze) či neutrální (lhostejnost).“ ^(1:4)

„Tento mezilidský vztah, vytvářený mezi dvěma či více lidmi, je tedy nově utvářeným postojem, obsahující poznávací, emocionální i výkonnou dimenzi, jehož základem je psychická struktura, existující ve vědomí i podvědomí, jež je posléze zakotvena jako představa v paměti. Především však tento vztah obsahuje i určitý citový náboj, který nás ovlivňuje pozitivně či negativně vůči dané osobě, a může tedy nepřímo působit i na naše rozhodování a jednání.“ ^(1:4)

„U člověka se schopnost komunikace vyvíjí jak v rovině fylogenetické (vývoj lidské komunikace jako komunikace živočišného druhu), tak v rovině ontogenetické (vývoj a postupné utváření komunikace lidského jedince od narození až po smrt), ale i v rovině sociálně kulturní a historické. Lidská komunikace je oproti komunikaci zvířecí složitější, obsahově bohatší a pestřejší z hlediska používaných forem.“ ^(1:4)

„Z psychologických výzkumů komunikace vyplývá, že i u člověka je obvykle kromě výjimek v podobě specifických poruch - východiskem komunikace pud po dorozumívání. Na případech dětí, žijících v úplné izolaci od vlivů sociálního prostředí, jež si v těchto podmínkách „odříznutí“ od možnosti utvoření a rozvíjení komunikačních postupů obvyklou cestou, tj. nápodobou od komunikačních vzorů jiných dětí a dospělých, vytvářely vlastní jednoduché způsoby dorozumívání. Je dokladováno, že potřeba komunikovat je do značné míry vrozená a její další vývoj a formování jsou ovlivňovány výchovou a sociálním prostředím, v němž dítě vyrůstá.“ ^(1:4)

5.1 V efektivní komunikaci je hlavní složkou empatie

Empatie má přínos pro rozvoj osobnosti a udržování dobrých vztahů. Rozpoznávat a zvládat své emoce a motivy je jednou z velice důležitých životních dovedností. Děti by se měly naučit pojmenovat to, co právě prožívají.

Dítě se tím učí:

1. mít emoce je v pořádku
2. orientovat se v sobě- uvědomovat se své emoce a přání
3. kultivovat a rozšiřovat slovník výrazů, který se týká emocí, přání, očekávání

Projevy empatie:

- a) naslouchání
- b) pojmenování toho co druhý prožívá
- c) vyjádření podpory (zájem, přijetí, péče)

5.2 Empatie v praxi

Důležité je nejprve si rozmyslet, co řeknu a potom mluvit. Měli bychom si uvědomit, jaké pocity druhý člověk prožívá. Jednoduchou oznamovací větou sdělíme, co chceme říct.

„To jsi nečekala, že to takhle dopadne...“ (2:105)

„To je k vzteku, že ta nemoc přišla zrovna teď...“ (2:105)

Mezi několika empatickými větami by měla být pauza, aby mělo dítě čas a šanci reagovat, pokud by něco chtělo říct.

„Ty už se na maminku těšíš, už bys chtěla, aby tu byla...“ (2:106)

„Empatická reakce je vhodná pro situace, kdy jsme my sami v pohodě a chceme dát najevo zájem o druhého člověka.“ (2:109)

„Vidím, že tě to mrzí... To se člověka dotkne... Asi jsi to od nich nečekala, říkala jsi, že spolu vycházíte docela dobře.“

VI. KOMUNIKAČNÍ DOVEDNOSTI JAKO **MOTIVAČNÍ NÁSTROJE**

Vnitřní motivace:

🚦 zodpovědnost, iniciativa, vysoká sebeúcta

(popis, informace, spoluúčast, výběr, empatie, já- výrok, ocenění)

🚦 základními podmínkami pro udržení vnitřní motivace jsou smysluplnost, spolupráce, svobodná volby, zpětná vazba

Vnější motivace:

🚦 poslušnost, závislost na autoritě

(pochvaly, odměny, pokyny, příkazy, zákazy)

6.1 Principy efektivní komunikace

- Držet se přítomnosti
- Držet se problému a možností jeho řešení
- Zprostředkovat smysluplnost
- Dávat prostor
- Zaměřit se na pozitiva
- Vztít v úvahu emoce
- Při sdělování požadavků šetřit slovy
- Hlídat si tón hlasu

6.2 Složky proaktivní výchovy

- **Péče o vztahy-** sledujeme vztahy v kolektivu, mezi dětmi, vývoj vztahů, při řešení konfliktů zejména při spontánních činnostech jsme v roli facilitátora
- **Smysluplnost požadavků-** srozumitelně a jasně podané informace, zdůvodnění, aby dítě vědělo proč by se to mělo dělat (př.: mytí rukou- na zemi je špína a bacily, měli bychom si mýt ruce)

- **Respektování potřeb dítěte**- měly by být naplňovány základní lidské potřeby, aby dítě bylo spokojené (viz. přirozené lidské potřeby v teorii Abrahama Maslowa)
- **Nácvik praktických dovedností**- hygienické návyky, sebeobsluha, slušné chování, učení se pořádku, spolupráce
- **Nácvik sociálních a komunikačních dovedností**- společné soužití, navazování kontaktu, spolupráce, nonverbální komunikace
- **Vytvoření dohod a pravidel**- vytváření hranic, aby dítě vědělo co může a mělo řád
- **Cílená pozitivní pozornost**- naslouchání, oční kontakt, zpětná vazba
- **Činnosti pro volný čas**- tento bod by měla nejvíce naplňovat rodina, aby dítě bylo spokojené, měla by uspokojovat zájmy dítěte (např.: co dítě rádo dělá, hry, kroužky atd.)

6.3 Přehled efektivních komunikačních dovedností

 Vidím (slyším), že...

Popis, konstatování

Popisem můžeme nahradit často používané neefektivní techniky výčitky, obviňování, hrozby, moralizování, varování, nálepkování, pokyny, rady, křik.

 Je...; Je potřeba...; Tohle dělám (tak a tak)...; Pomůže, když...; Když..., tak...

Informace, sdělení

Informacemi můžeme nahradit příkazy, zákazy, poučování, vysvětlování, moralizování, kritiku, proroctví, pokyny, příkazy.

 Očekávám, že...; Pomohlo by mi, kdyby...

Vyjádření vlastních očekávání a potřeb

Vyjádřením vlastních potřeb můžeme nahradit výčitky, kritiku, zákazy, varování, nálepkování, pokyny, rady, příkazy, křik.

✚ Uděláš to tak... nebo tak...? Můžeš si vybrat.

Možnost volby

Zákazy, příkazy, pokyny můžeme nahradit možností volby.

✚ Jirko,...?

Dvě slova

Dvěma slovy můžeme nahradit výčitky, pokyny, příkazy, křik.

✚ Co s tím uděláme? A co si o tom myslíš ty?

Prostor pro spoluúčast a aktivitu dítěte

Prostorem pro spoluúčast můžeme nahradit výčitky, pokyny, rady, příkazy.

✚ Vadí mi, že... , Očekávám, že...

Já- výrok

Já- výrokem můžeme nahradit pokyny, příkazy, zákazy.

Zde popisuji, jak tyto techniky efektivní komunikace vypadají a fungují.

6.3.1 Popis, konstatování

„Popis říká, že jsme si něčeho všimli, něco pozorujeme a sdělujeme to druhým. Buď něco je, nebo není v pořádku. Pokud je něco v nepořádku, popisem naznačíme, že očekáváme nápravu. Podstatou popisu je, že mluvíme o tom co vnímáme, aniž bychom to posuzovali.“ ^(2:49)

✚ Vidím, že jsi umyla nádobí.

✚ Vidím, že ještě nemáš připraveno do školy.

✚ Slyším, že je tu velký hluk.

✚ Vidím, že jsi přestala snídat.

✚ Slyším, že jste na sebe nepříjemní.

✚ Cítím, že se v kuchyni něco pálí.

Dále se zaměřujeme na to, co se stalo, ne na toho, kdo to udělal.

✚ Jano, dveře zůstaly otevřené.

🌈 Kamile, koš je plný.

Popisujeme výsledky činnosti nebo chování dítěte. Obracíme se na dítě, ale mluvíme o nádobí, zapomenutých botách u vchodu a nehodnotíme dítě.

Tón při popisu by měl být přátelský nebo věcný. Dobře nám k tomu napomáhá oslovení jménem. „Popis se týká většinou toho, co pozorujeme právě teď. Proto můžeme často použít slovesa smyslového vnímání (vidím, slyším, cítím). V každé situaci existuje několik možností, jak je zahájit popisem, a každý si může najít tu, která mu sedne, aby se choval co nejpřirozeněji.“ (2:50,51)

Pokud jde o opakovaný problém, měli bychom popisovat pozorovaný jev, který teď vidíme. Případně to, co se odehrávalo v minulosti nejpravdivěji.

Také otázky mají samozřejmě v komunikaci významné místo. Otázkami zjišťujeme informace potřebné k tomu, abychom měli pocit jistoty, řádu a mohli dělat svoji práci. Také otázky, kterými zveme druhé ke spolupráci a spoluúčasti, jsou důležité. Otázky, jimiž žádáme o informace nebo o spolupráci, aniž bychom vyvíjeli nátlak, nebo uváděli druhé do rozpaků, vyjadřují partnerský vztah.

🌈 Kamile, vidím, že nemáš domácí úkol.

🌈 Mirko, ve dřezu je neumyté nádobí.

🌈 Vidím, že mikina je od něčeho špinavá.

„Řadu otázek lze nahradit popisem. Tím dáváme druhé straně prostor, aby se rozhodla, zda a jak bude reagovat. Dát prostor je znakem respektujícího přístupu.“ (2:52)

„Popisem se celý problém často nevyřeší. Dáme tím najevo, že nechceme bojovat, ale spolupracovat na řešení problému. Tím, co řekneme hned na začátku, můžeme i na dlouhou dobu určit charakter celé další komunikace. Dáváme jimi současně najevo důvěru v jeho schopnosti a kompetence. Když problém stručně popíšeme, můžeme se ptát: Co s tím uděláš? Co ty na to? Co navrhuješ? Co si o tom myslíš? Co by ti pomohlo?“ (2:53)

🌈 Autobus už odjel. Co teď uděláme?

🌈 Vidím, že nemáš domácí úkol. Jak to budeš řešit?

Popis můžeme také kombinovat s poskytováním informací, výběrem, sdělením očekávání, já- výrokem a dalšími komunikačními dovednostmi. Kombinace popisu a otázek má velkou šanci na úspěch tam, kde jsou dobré vztahy a ochota vycházet si vstříc. „Výhodou popisu je, že se můžeme dovědět víc o tom, proč se dítě zachovalo určitým způsobem. Pak můžeme dál reagovat s lepším porozuměním situace.“ (2:53)

🌈 Dveře zůstaly otevřené. Odpověď: Já jdu za chvíli pryč.

„Popis je velmi užitečný, když jsme svědky právě probíhající činnosti nebo chování a chceme dítěti pomoci si uvědomit, co v tu chvíli nevidí. Protože je činností tak zaujaté, že nevnímá další souvislosti. Můžeme začít popisovat, co se děje, co kdo dělá a o co se snaží. Také můžeme připojit otázky, které pomohou dítěti podívat se na činnost z jiného úhlu pohledu. Protože se současně nemusí bránit kritice své osoby, může v klidu a rozumně zhodnotit situaci.“ (2:54)

🌈 Vidím, že se snažíš dosáhnout na poličku pro vázu. Je to dost vysoko.

🌈 Ten příklad počítáš už dost dlouho. Co by ti pomohlo?

„Pozitivní popis dětem pomáhá ujistit se o správnosti nějaké činnosti a vytvářet si dobré sebehodnocení. Je podstatou zpětné vazby a součástí ocenění.“ (2:54) Způsob, který děti hodně motivuje, je připomenout jim, co už umí a jak to již v minulosti zvládly. Můžeme se zeptat: Čím to bylo, že se něco minule zdařilo, nebo co by mu pomohlo, aby to bylo zase v pořádku.

🌈 Vzpomínám si, že když jste se nepohodli minule, dokázali jste to dát rychle do pořádku.

6.3.2 Informace, sdělení

„Předností informací je, že naplňují naši potřebu smysluplnosti. Informace jsou zprávy o tom, proč a jak, či kde se něco odehrává nebo dělá. Co se očekává, jaké jsou důsledky určitých činností nebo chování. Informace pomáhají porozumět řádu a zákonitostem, podle nichž se řídí svět a lidé i věci v něm.“ (2:56)

Informace se zabývá situací a nehodnotí osobu. Předává poznatky, zásady, které jsou užitečné v mnoha dalších situacích. Pokud informaci podáváme nápadněji a zajímavěji, tím větší je pravděpodobnost jejího přijetí. „Informace nás

nutí přemýšlet, zvažovat různé možnosti a porovnávat pozitiva i negativa a hlavně nás nutí se rozhodovat.“^(2:57) Informace mají být pravdivé.

Znakem respektujícího přístupu je, že necháváme na zvážení a rozhodnutí druhému, zda informaci využije. Rozvíjí zodpovědnost za své činy.

- ✚ Za hodinu je večere. Do té doby je třeba uklidit hračky.
- ✚ Milane, dnes je to na bundu. Venku je jen deset stupňů a silný vítr.
- ✚ Máme domluvu, že v případě zpoždění si zavoláme mobilem.
- ✚ Špinavé prádlo patří do koše na prádlo.
- ✚ Dohodli jsem se, že dnes nakoupíš ty.
- ✚ Vlhký kabát do skříně nepatří. Mohou od něj navlhnout další věci.

Touto komunikací vyjadřujeme respekt a důvěru k dítěti a učíme ho, proč je správné dělat určité věci tak a tak. Informace o postupech jsou základem pro nábídku řady praktických dovedností (hygiena, pořádek, časová organizace atd.).

- ✚ Mokry deštník necháváme otevřený v předsíni.
- ✚ Nádobí se nechá nejdříve okapat. S utíráním je pak méně práce.

Pokud mají pravidla obecnou platnost, tak je tu vyšší šance, že se jimi bude dítě řídit.

- ✚ Máme mluvit pravdu.
- ✚ Žvýkáme se zavřenou pusou.

Pokud upozorňujeme děti na chyby, mohou si myslet, že je považujeme za pomalé, nepořádné a začnou se tak vidět. Proto se zaměřujeme na pozitiva. Všímáme si toho, co se podařilo a snažíme se o pozitivní formulace informací.

- ✚ V obchodě chodíme pomalu, je zde hodně lidí.
- ✚ Vidím, že bys chtěl tu hračku také, je třeba se dohodnout.

Podobně jako k popisu můžeme připojit otázky: Co s tím uděláme? Těmi zdůrazňujeme, že nechceme řešit problém za druhé, ale že čekáme jejich aktivitu, spoluúčast a zodpovědnost.

6.3.3 Vyjádření vlastních potřeb a očekávání

Tímto způsobem dáváme okolí najevo, co potřebujeme, chceme nebo očekáváme my sami. Vyjadřujeme se pozitivně:

- co chceme
- co by nám bylo příjemné
- co by nám pomohlo

Druzí lidé raději naslouchají našim přáním, zvláště když jsou smysluplná, než aby slyšeli o negativních pocitech, které v nás vyvolalo jejich chování.

Nedorozumění můžeme předejít tím, že o svých potřebách a přáních informujeme větami, které začínají:

- Potřebuji...
- Očekávám...
- Pomohlo by mi, kdyby...

„Když lidé tyto věty používají, rozvíjí se tím vzájemná citlivost a porozumění.“ ^(2:63)

- „Přála bych si, abychom se mohli domluvit v klidu.
- Doufám, že budeme jednat na rovinu.
- Trvám na tom, abyste se vrátili do půlnoci.
- Jsem dost unavená. Pomohlo by mi, kdybych si teď půl hodiny mohla odpočinout. Pak se vám budu ráda věnovat.“ ^(2:63)

6.3.4 Možnost volby

Dát na výběr je další komunikační dovednost, která vyjadřuje partnerský vztah. „Když dáme na výběr, jako bychom řekli: „Považuji tě za kompetentní osobu, která je schopna se rozhodnout a udělat, co je třeba.“ ^(2:64)

Výběr spočívá ve vyjmenování dvou i více konkrétních možností. Tím podněcuje mentální procesy, jako je pozorování, hodnocení, zvažování pro a proti. Pokud zvolíme časový výběr, může být i velmi krátký, ale musí mít smysl, který je nutné dítěti sdělit.

- Chystám se prát prádlo, přineseš mi svoje věci hned nebo až dojíš?

„Důležitou zásadou při výběru „kdy“ je uvádět konkrétní, nezpochybnitelné časové údaje.“ ^(2:65)

 Vrátiš se z toho výletu zítra a nebo v neděli?

„Podstatou skutečného výběru je nabídka dvou nebo více možností přijatelných pro obě strany. Výběr musíme myslet vážně, to znamená, že když dítě zvolí nějakou z nabízených možností, respektujeme to. To znamená, že to co pro nás není přijatelné nenabízíme.“ ^(2:66) Výběr zvyšuje vnitřní motivaci dítěte.

 Vezmeš si na svačinu jednu nebo dvě hrušky?

 Převlečeš ty peřiny sama, nebo to uděláme spolu?

 Můžeš ten obrázek nakreslit pastelkami nebo voskovkami.

 Vezmeš si tu čepici na hlavu nebo do kapsy?

 Můžeš to nádobí umýt nebo utřít?

 Půjdeš k tomu doktorovi sám, nebo chceš abychom šli spolu?

„V řadě situací můžeme nechat zcela na dětech, co si vyberou z dostupné nabídky. Někdy stačí dát možnosti výběru dolní nebo horní množstevní nebo časový limit a ostatní necháme na dětech. Takovými nabídkami už přecházíme od možnosti volby k širší spoluúčasti dětí na rozhodování o věcech, které se jich týkají.“ ^(2:67)

 Můžeš si vybrat knihu, kterou si přečteme.

 Můžeme koupit oblečení do tisíce korun.

„Výběr můžeme používat v nesčetných situacích, kdy máme vůči dětem oprávněné požadavky. V jeho rámci poskytujeme dětem prostor, umožňujeme jim rozhodování, dáváme najevo, že je považujeme za schopné a odpovědné.“ ^(2:68)

 Chceš jahody nebo meloun?

 Dáš si polévku, nebo rovnou hlavní jídlo?

„Umět se rozhodovat je životní dovednost a každá dovednost potřebuje procvičovat. Děti se potřebují naučit přemýšlet o výhodách a nevýhodách své volby a jejích důsledků.“ ^(2:69) Výběr posiluje jeho sebeobraz schopného a odpovědného člověka.

Možnost vybrat si a rozhodovat se, je podmínkou převzetí zodpovědnosti. Mít na věci vliv posiluje pocit jistoty a bezpečí, dělat si věci po svém patří mezi

základní lidské potřeby. „Dát na výběr v rámci „udělat“ je však základním předpokladem rozvíjení zodpovědnosti. Je to výrazem respektu k dítěti, který pomáhá budovat dobré vzájemné vztahy.“ ^(2:71)

6.3.5 Dvě slova

Prvním by mělo být oslovení, které nám pomáhá zabránit rozkazovnému tónu. „Dovednost „dvě slova“ je asi jednou z nejvíc rozšířených efektivních komunikačních dovedností. Šetří nám čas a nervy. Důležité je používat dvě slova v situaci, kdy je naprosto jasné o co jde. Dvěmi slovy dáváme najevo partnerský vztah.“ ^(2:72)

 Tereško, okno.

 Jano, zuby.

 Petře, tabule.

„Jsou situace, kdy je chování v rozporu se základními požadavky a pravidly mezilidských vztahů.“ ^(2:73) Například při rvačkách nebo nadávkách u dětí.

 Žádné rvačky!

 Žádné nadávky!

 Žádné výmluvy!

Mluvíme tu jen u pozorovaném chování, nehodnotíme dítě.

6.3.6 Prostor pro spoluúčast a aktivitu dítěte

Spoluúčast dětí na rozhodování o věcech, které se jich týkají jsou důležité pro jejich další vývoj. „Zeptat se dětí, co v problematice situaci navrhnou, jim modeluje velmi efektivní chování pro celý život: nebýt s problémy sám, opravdu se řídit běžným úslovím, že „víc hlav víc ví“.“ ^(2:74)

 Slíbil jsem vám, že pojedeme na prázdniny k moři, ale nepodařilo se mi opravit auto. Co s tím uděláme?

 Vidím, že jsi smutný. Co by ti pomohlo?

 Janičko, před domem zůstalo tvoje kolo a už je tma. Co ty na to?

Pokud se dítě stále ptá na nějaké otázky, poskytneme mu prostor a jeho otázku mu vrátíme zpět. Tím se učí formulovat své názory. Má také příležitost mluvit o

tom, co samo považuje v dané věci za důležité. Dostává prostor pro přemýšlení a nacházení spojitostí.

🚦 „A co už o tom víš?

🚦 Jak si představuješ ty, že to funguje?

🚦 To je zajímavá otázka. Co si o tom myslíš, ty?“ ^(2:75)

6.3.7 Já- výrok (Vadí mi, že... , Očekávám, že...)

„Já- výrok je komunikační dovednost, kterou sdělujeme, jak se cítíme a proč, s čím jsme počítali nebo co potřebujeme a očekáváme.“ ^(2:113) Jsou to sdělení o nás samotných. Zde hrají roli naše emoce a přání. Tím dáváme najevo, že jsme si vědomi našich emocí, co se s námi děje a že přebíráme odpovědnost za své emoce. Dále je to informace pro druhé o tom, co prožíváme.

🚦 „Bolí mě hlava z toho hluku v naší třídě. Kdybyste se ztišili, byla bych moc ráda.“

🚦 „Děti, potřebuji teď chvíli ticha, protože vám chci něco povědět.“

🚦 „Počítala jsme s tím, že dnes ty květiny zaliješ.“

🚦 „Čekala jsem, že se ozveš.“

🚦 „Měla jsem o tebe strach.“

🚦 „Děti, bolí mě uši.“

🚦 „Nesnáším čekání.“

Já- výrok užíváme v situacích, kdy jsme ve větších emocích.

VII. POZITIVNÍ CHOVÁNÍ BEZ ÚPLATKŮ

Jelikož v efektivní komunikaci nepoužíváme tresty, ale přirozené důsledky, měly by se je děti naučit přijímat. Musíme umět vytvořit takové podmínky, aby děti mohly prožívat přirozené pozitivní důsledky svých činů a svého chování. Poukázat na vztah příčin a důsledků. Neměli bychom užívat odměny ani tresty. Dítě pak může situace zneužívat a bude se chovat dobře jen pro odměnu. Dítě nebude věci dělat ze svého přesvědčení, ale kvůli tomu, že je to žádoucí, že my to chceme a dostane odměnu. Proto, když naučíme děti pozitivnímu příjmu důsledků, už dopředu se naučí přemýšlet o důsledcích svých činů.

Měli bychom se věnovat emocím dítěte. Pokud řešíme nějaký problém, měli bychom přizvat všechny zúčastněné, vést je ke spolupráci, k vyřešení situace a ke společné nápravě.

🧩 Jirka rozbije okno.

Jirko, co navrhuješ udělat s tím oknem? Myslím, že bys na to mohl přispět ze svého kapesného. Kolik můžeš dát?

Přirozené důsledky jsou takové, které přicházejí samy od sebe, bez zásahu dalších osob. Jejich smyslem je zprostředkovat dětem porozumění přirozených zákonitostí, podle nichž funguje svět a společnost kolem nás.

VIII. RÁMCOVÉ CÍLE

„Záměrem předškolního vzdělávání je rozvíjet každé dítě po stránce fyzické, psychické i sociální a vést je tak, aby na konci svého předškolního období bylo jedinečnou a relativně samostatnou osobností, schopnou (kompetentní a způsobilou) zvládat, pokud možno aktivně a s osobním uspokojením, takové nároky života, které jsou na ně běžně kladeny (zejména v prostředí jemu blízkém, v prostředí rodiny a školy), a zároveň i ty, které ho v budoucnu nevyhnutelně očekávají.“ ^(3:7)

Pedagogové, by měli sledovat při své práci tyto rámcové cíle (záměry):

- 🧩 rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání
- 🧩 osvojení základů hodnot, na nichž je založena naše společnost
- 🧩 získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí

„Tyto rámcové cíle ve svém celku vyjadřují základní orientaci předškolního vzdělávání a stejně tak i každodenní práce pedagoga. Tyto cíle je třeba vnímat tak, že pokud jsou naplňovány, směřuje vzdělávání k utváření základů klíčových kompetencí, neboť zasahuje-li vzdělávání zároveň oblast poznatků, hodnot a postojů, získává dítě dovednosti mnohostrannější, dokonalejší a prakticky využitelnější. To je třeba mít na zřeteli nejen při tvorbě ŠVP PV, ale zejména v

samotném vzdělávacím procesu. Pedagog by měl postupovat s plným vědomím, že tyto cíle jsou svým způsobem univerzální, přirozené a všudypřítomné; znamená to, že nejen při činnostech plánovaných, ale při nejrůznějších činnostech, situacích a za různých okolností, působí pedagog na dítě ve všech třech cílových oblastech, a že svým chováním, jednáním i svými postoji dítě ovlivňuje. Měl by mít na zřeteli, že tak může záměrné naplňování těchto cílů podporovat a zároveň také, že tomu může – třeba i bezděčně – naopak bránit.“^(3:7)

IX. KLÍČOVÉ KOMPETENCE

„Jsou obecně formulovány jako soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince. Jejich pojetí i obsah vychází z hodnot společností přijímaných a z obecně sdílených představ o tom, které kompetence přispívají ke vzdělávání, spokojenému a úspěšnému životu člověka a k posilování funkcí občanské společnosti.

Jejich osvojování je proces dlouhodobý a složitý, který začíná v předškolním vzdělávání. Proto je snahou, aby klíčové kompetence tvořily neopominutelný základ vzdělávání na všech úrovních a aby k jejich vytváření směřoval a přispíval veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve škole probíhají. Klíčové kompetence tak získávají ústřední pozici v rámcových vzdělávacích programech.

Již v předškolním věku dítěte mohou být vytvářeny základy klíčových kompetencí. Dobré a dostatečné základy klíčových kompetencí, položené v předškolním věku, mohou být podstatným příslibem dalšího příznivého rozvoje a vzdělávání dítěte.“^(3:8)

Pro předškolní vzdělávání jsou tyto klíčové kompetence:

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence komunikativní
- Kompetence sociální a personální
- Kompetence činností a občanské

9.1 KOMPETENCE DÍTĚTE UKONČUJÍCÍ

PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ

(6 LET)

Kompetence k učení

- „Soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, experimentuje a užívá při tom jednoduchých pojmů, znaků a symbolů
- získanou zkušenost uplatňuje v praktických situacích a v dalším učení
- má elementární poznatky o světě lidí, kultury, přírody i techniky, který dítě obklopuje, o jeho rozmanitostech a proměnách; orientuje se v řádu a dění v prostředí, ve kterém žije
- klade otázky a hledá na ně odpovědi, aktivně si všímá, co se kolem něho děje; chce porozumět věcem, jevům a dějům, které kolem sebe vidí; poznává, že se může mnohému naučit, raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo
- učí se nejen spontánně, ale i vědomě, vyvine úsilí, soustředí se na činnost a záměrně si zapamatuje; při zadané práci dokončí, co započalo; dovede postupovat podle instrukcí a pokynů, je schopno dobrat se k výsledkům
- odhaduje své síly, učí se hodnotit svoje osobní pokroky i oceňovat výkony druhých
- pokud se mu dostává uznání a ocenění, učí se s chutí.“ (3:8)

Kompetence k řešení problémů

- „Všímá si dění i problémů v bezprostředním okolí; přirozenou motivací k řešení dalších problémů a situací je pro něj pozitivní odezva na aktivní zájem
- řeší problémy, na které stačí; známé a opakující se situace se snaží řešit samostatně (na základě nápodoby či opakování), náročnější s oporou a pomocí dospělého
- problémy řeší na základě bezprostřední zkušenosti; postupuje cestou pokusu a omylu, zkouší, experimentuje; spontánně vymýšlí nová řešení

- problémů a situací; hledá různé možnosti a varianty (má vlastní, originální nápady); využívá při tom dosavadních zkušeností, fantazii a představivost
- při řešení myšlenkových i praktických problémů užívá logických, matematických i empirických postupů; pochopí jednoduché algoritmy řešení různých úloh a situací a využívá je v dalších situacích
 - zpřesňuje si početní představy, užívá číselných a matematických pojmů, vnímá elementární matematické souvislosti
 - rozlišuje řešení, která jsou funkční (vedoucí k cíli), a řešení, která funkční nejsou; dokáže mezi nimi volit
 - chápe, že vyhýbat se řešení problémů nevede k cíli, ale že jejich včasné a uvážlivé řešení je naopak výhodou; uvědomuje si, že svou aktivitou a iniciativou může situaci ovlivnit
 - nebojí se chybovat, pokud nachází pozitivní ocenění nejen za úspěch, ale také za snahu.“^(3:9)

Komunikativní kompetence

- „Ovládá řeč, hovoří ve vhodně formulovaných větách, samostatně vyjadřuje své myšlenky, sdělení, otázky i odpovědi, rozumí slyšenému, slovně reaguje a vede smysluplný dialog
- dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými, výtvarnými, hudebními, dramatickými apod.)
- domlouvá se gesty i slovy, rozlišuje některé symboly, rozumí jejich významu i funkci
- v běžných situacích komunikuje bez zábran a ostychu s dětmi i s dospělými; chápe, že být komunikativní, vstřícné, iniciativní a aktivní je výhodou
- ovládá dovednosti předcházející čtení a psaní
- průběžně rozšiřuje svou slovní zásobu a aktivně ji používá k dokonalejší komunikaci s okolím

- dovede využít informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie, počítač, audiovizuální technika, telefon atp.)
- ví, že lidé se dorozumívají i jinými jazyky a že je možno se jim učit; má vytvořeny elementární předpoklady k učení se cizímu jazyku.“^(3:9)

Sociální a personální kompetence

- „Samostatně rozhoduje o svých činnostech; umí si vytvořit svůj názor a vyjádřit jej
- uvědomuje si, že za sebe i své jednání odpovídá a nese důsledky
- dětským způsobem projevuje citlivost a ohleduplnost k druhým, pomoc slabším, rozpozná nevhodné chování; vnímá nespravedlnost, ubližování, agresivitu a lhostejnost
- ve skupině se dokáže prosadit, ale i podřídít, při společných činnostech se domlouvá a spolupracuje; v běžných situacích uplatňuje základní společenské návyky a pravidla společenského styku; je schopné respektovat druhé, vyjednávat, přijímat a uzavírat kompromisy
- napodobuje modely prosociálního chování a mezilidských vztahů, které nachází ve svém okolí
- spolupodílí se na společných rozhodnutích; přijímá vyjasněné a zdůvodněné povinnosti; dodržuje dohodnutá a pochopená pravidla a přizpůsobí se jim
- při setkání s neznámými lidmi či v neznámých situacích se chová obezřetně; nevhodné chování i komunikaci, která je mu nepříjemná, umí odmítnout
- je schopno chápat, že lidé se různí a umí být tolerantní k jejich odlišnostem a jedinečnostem
- chápe, že nespravedlnost, ubližování, ponižování, lhostejnost, agresivita a násilí se nevyplácí a že vzniklé konflikty je lépe řešit dohodou; dokáže se bránit projevům násilí jiného dítěte, ponižování a ubližování.“^(3:9)

Činnostní a občanské kompetence

- „Svoje činnosti a hry se učí plánovat, organizovat, řídit a vyhodnocovat
- dokáže rozpoznat a využívat vlastní silné stránky, poznávat svoje slabé stránky
- odhaduje rizika svých nápadů, jde za svým záměrem, ale také dokáže měnit cesty a přizpůsobovat se daným okolnostem
- chápe, že se může o tom, co udělá, rozhodovat svobodně, ale že za svá rozhodnutí také odpovídá
- má smysl pro povinnost ve hře, práci i učení; k úkolům a povinnostem přistupuje odpovědně; váží si práce i úsilí druhých
- zajímá se o druhé i o to, co se kolem děje; je otevřený aktuálnímu dění
- chápe, že zájem o to, co se kolem děje, činnost, pracovitost a podnikavost jsou přínosem a že naopak lhostejnost, nevšímavost, pohodlnost a nízká aktivita mají svoje nepříznivé důsledky
- má základní dětskou představu o tom, co je v souladu se základními lidskými hodnotami a normami, i co je s nimi v rozporu, a snaží se podle toho chovat
- spoluvytváří pravidla společného soužití mezi vrstevníky, rozumí jejich smyslu a chápe potřebu je zachovávat
- uvědomuje si svá práva i práva druhých, učí se je hájit a respektovat; chápe, že všichni lidé mají stejnou hodnotu
- ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit
- dbá na osobní zdraví a bezpečí svoje i druhých, chová se odpovědně s ohledem na zdravé a bezpečné okolní prostředí (přírodní i společenské).“ ^(3:10)

9.2 KOMPETENCE DÍTĚTE V OBDOBÍ NÁSTUPU DO MATEŘSKÉ ŠKOLY (3 ROKY)

Abych si uměla představit rozsah dovedností, vědomostí a postojů, které si dítě musí osvojit v čase docházky do mateřské školy, stanovila jsem si na základě poznatků z vývojové psychologie a vlastního pozorování úroveň výše uvedených klíčových kompetencí v období okolo tří let, kdy dítě obvykle nastupuje do MŠ. (přehledné srovnání viz. Tabulka na str. 52)

Kompetence k učení

- Pozoruje náhodně, to co ho zaujme svou barvou či tvarem
- Dítě experimentuje a objevuje nové poznatky aktivně, napodobuje a jedná podle očekávání druhých
- Všímá si toho, co se kolem něj děje, ale vždy tomu nerozumí
- Učí se spontánně, na činnosti se vědomě nesoustředí, práci nedokončuje, má rozptýlenou pozornost, není schopno se systematicky dobrat výsledků
- Většinou neumí odhadnout své síly, vytváří si základy sebehodnocení a hodnocení druhých

Kompetence k řešení problémů

- Všímá si dění kolem sebe
- Napodobuje jednání dospělých , snaha o řešení problémů
- Experimentuje v sociálních vztazích
- Začíná s početními představami

Komunikativní kompetence

- Řeč a výslovnost jsou nedokonalé, hovoří v jednoduchých větách či slovních spojeních, užívá řeč aktivně, chápe že každá věc má své jméno, mluví v 1. osobě (já)
- Období otázek a odpovědí „proč“

- ✚ Lépe se vyjadřuje neverbálně než verbálně (své prožitky, pocity), nálady, grimasy, gesta, mimika
- ✚ Komunikuje s mírnými zábrany, stud, ale jinak rádo navozuje kontakt s okolím
- ✚ Rozšiřuje svou slovní zásobu

Sociální a personální kompetence

- ✚ O svých činech chce samostatně rozhodovat, ale není za ně odpovědné, neuvědomuje si, že to přináší i jisté důsledky
- ✚ Vnímání druhých je velmi emotivní a subjektivní
- ✚ Dítě je převážně egoistické a za určitých okolností umí být empatické (nakažlivé emoce)
- ✚ Neumí spolupracovat při hře s druhými, ale začíná navazovat kontakty
- ✚ Ve styku s druhými lidmi je důvěřivé, preferuje blízké osoby
- ✚ Nechápe že, agresivita, ubližování a lhostejnost se nevyplácí

Činnosti a občanské kompetence

- ✚ Své činnosti neplánuje, jedná spontánně
- ✚ Neumí rozpoznat ani využít své silné stránky
- ✚ Neodhadne rizika svých nápadů, neumí se přizpůsobit daným okolnostem
- ✚ Neodpovídá za své činy
- ✚ Nechápe pojem povinnosti
- ✚ Snaží se porozumět společenským pravidlům, ale nerozumí vždy jejich smyslu
- ✚ Neuvědomuje si svá práva a práva ostatních
- ✚ Aktivně se učí udržování tělesné čistoty, sebeobsluhy
- ✚ Má vytvořenou svou roli v rodině

X. SOUČASNÝ STAV PROBLÉMU

Na základě mých zkušeností z praxe v mateřských školách se domnívám, že efektivní komunikace se zatím moc nerozšířila. Je to vcelku nový fenomén, jehož rozšíření mezi učitelky mateřských škol by bylo velice žádoucí a prospělo by k naplňování klíčových kompetencí dětí a k příznivě pozitivnějšímu klimatu třídy. V mateřských školách se sice snaží efektivně komunikovat, ale často nejde o efektivní komunikaci, jak si paní učitelky myslí. Snaží se pouze vyhýbat neefektivní komunikaci. A to je:

- ✓ Výčitky, obviňování
- ✓ Poučování, vysvětlování, moralizování
- ✓ Kritika, zaměření na chyby
- ✓ Citové vydírání
- ✓ Zákazy, varování
- ✓ Proroctví, negativní scénáře
- ✓ Nálepkování
- ✓ Pokyny
- ✓ Vyhrožování
- ✓ Křik
- ✓ Srovnávání, dávání za vzor
- ✓ Poukazování na vlastní zásluhy
- ✓ Řečnické otázky
- ✓ Urážky, ponižování
- ✓ Ironie, shazování

Efektivní komunikace je náročnější časově, jelikož čekáme na řešení vycházející od dítěte. Tím rozvíjíme jeho samostatnost a dáváme mu prostor pro řešení problémů. Efektivní komunikací také ovlivňujeme klima třídy. Kde efektivně komunikují, je třída plná pohody a „domácího tepla.“ Pro učitele je snazší používat pokyny, protože jsou méně náročné, jak na čas tak na přemýšlení.

2. Praktická část

2.1 CÍL A POUŽITÁ METODA

Metoda, kterou používám k potvrzení hypotéz je půlroční pozorování.

Cílem je zjistit, zda vlivem efektivní komunikace se naplňují klíčové kompetence z rámcového programu pro předškolní vzdělávání a jaký dopad má efektivní komunikace na psychiku dítěte. Jak na dítě působí, jak ho stimuluje, rozvíjí a posunuje ve vývoji.

2.2 STANOVENÍ HYPOTÉZ

1. Na základě efektivní komunikace dochází k rozvíjení všech klíčových kompetencí z rámcového programu pro předškolní vzdělávání.

2. Efektivní komunikace působí na dítě pozitivně, rozšiřuje mu možnosti, schopnosti a proto stojí za to ji využívat.

3. Díky efektivní komunikaci vytváříme ve třídě příznivě pozitivní klima, kde se děti nemusejí bát vyslovit svůj názor.

2.3 POPIS POUŽITÉ METODY

Metoda pozorování: tato metoda má vždy výběrový charakter. Pozorovaná skupina se vybírá s ohledem na stanovený cíl výzkumu. Pozorování je plánovité, systematické, objektivní, zjevné přímé- osobně sleduji zkoumané procesy, dlouhodobé. Pro porovnání s pozorovanou skupinou a učitelkou jsem realizovala ještě krátkodobá pozorování u dalších pěti učitelek, která mi měla podat informace o tom, je-li komunikace mnou sledované učitelky opravdu výjimečná, jak ukazují mé dosavadní zkušenosti z praxe.

2.4 VÝZKUMNÁ ČÁST, POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU

Charakteristika třídy: ve třídě je zapsáno 28 dětí, z toho je 14 dívek a 14 chlapců. Poměr je zcela vyvážený. Třída je věkově heterogenní, patří sem děti od 3 do 5 let. Bohužel letos je přijata spousta malých dětí ve věku 3 let až 4 let, proto se sem nevešly žádné 5leté děti. Z celkového počtu 28 dětí je 14 dětí tříletých a 12

dětí čtyřletých, 2 děti dosáhly věku 3 let v lednu. Letos nastoupilo do této třídy 16 nových dětí. Děti jsou tu klidné, vyrovnané a rády sem chodí.

Ve třídě je hodně dětí. Když pozoruji práci paní učitelky musím usoudit, že je hodně náročná. Věnovat se každému dítěti, pohlídat si vztahy mezi nimi a sledovat jejich volnou hru je velmi obtížné. Při vysokém počtu dětí je i ztížená práce při činnostech řízených.

Paní učitelka se dětem věnuje neustále. Při ranní volné hře je pozorovatelem, kdy sleduje, jak se vyvíjejí vztahy mezi dětmi. Pokud děti řeší nějaký problém či konflikt mezi sebou, učitelka se stává facilitátorem. Děti jsou zvyklé, že se pokoušejí o řešení problémových situací. Díky tomu dochází k vyřešení a radosti z toho, že to děti samy zvládly.

Abych zjistila, jak se pomocí efektivní komunikace naplňují klíčové kompetence, vytvořila jsem si tabulku. Zde porovnávám kompetence dítěte v období nástupu do mateřské školy a kompetence dítěte ukončující předškolní vzdělávání. Část tabulky je převzata z Rámcového programu pro předškolní vzdělávání.

Dítě, které teprve nastupuje do mateřské školy ve třech letech, má omezené kompetence. Nyní záleží na učitelce v mateřské škole, jak bude další kompetence naplňovat a jakou cestu si zvolí.

Učitelka v mateřské škole, kde jsem prováděla pozorování, tyto klíčové kompetence naplňuje prostřednictvím efektivní komunikace, do níž patří také empatie, naslouchání, bezpodmínečné přijetí a metoda vzoru.

Hlavním bodem v třídním programu této třídy jsou pravidla, která dětem určují mantinely. To je důležité pro to, aby děti věděly, co mohou, měly řád a cítily se tak bezpečně. Protože pokud vědí, že chování učitelky se v problémových situacích nemění, naučí se předvídat reakce okolí a nestresuje je to. *Příklad:* Při svačině Klárka rozlila svůj hrneček s čajem neopatrností na stůl. Klárce vyhrkly slzy. *Reakce učitelky:* „Klárko, to se občas stane. Vezmeme hadr a utřeme to.“ Když Klárka viděla, že se nic neděje, přestaly jí téct slzy. Vzala hadr a utřela rozlité čaje.

Z toho můžeme usoudit, že pomocí efektivní komunikace se dítě učí řešit situace, při kterých by v jiné mateřské škole dostalo vyhubováno. *Příklad:* Zažila jsem, že dítě svojí roztržeností vylilo talíř s polévkou. Učitelka se na něj utrhla a začala křičet. „Kam koukáš! Kdo to má po tobě uklízet. Sedni si!“ Chudák dítě bylo v šoku. Plakalo a nemohlo se zastavit. Z tohoto malého incidentu si nyní odnáší trauma. Také ostatní děti teď vědí, že když něco udělají, bude zle.

Naopak děti v mateřské škole Nerudova vědí, pokud něco udělají, sice si za to nesou přirozené důsledky, ale nikdo na ně nekřičí a vše se vyřeší v klidu. To dítěti dává prostor pro samostatnost a při mnohých situacích, kde by jiné děti volaly učitelku, si tyto děti pomohou samy. Tím se posiluje jejich sebevědomí, že něco dokázaly zvládnout.

Paní učitelka také hodně vychází z nastalých situací, aby mohla dětem rozšiřovat hranice a určovat nová pravidla. *Příklad:* Lukášek při hraní si klekl na stoleček. Paní učitelka mu klidným hlasem podala informaci: „Lukášku, stolečky jsou na jídlo.“ Lukášek bez řeči slezl za stolu a posadil se na židli.

Při pozorování paní učitelky jsem došla k tomuto: (viz. Tabulka na str. 64- 69)

- ✓ Paní učitelka Petra s dětmi komunikuje velmi srozumitelně. Díky tomu děti porozumí všemu, co jim říká. Pokud učitelka řekne: „Martínku, po svačince si umýváme ruce, abychom neměli špinavé hračky.“ Podává mu informaci s odůvodněním. Martínek teď ví, že vždy po svačince si půjde umýt ruce, aby si nezašpinil své oblíbené hračky. Ví, že si nemyje ruce pro paní učitelku, ale pro sebe, pro svůj dobrý pocit.
- ✓ Činnosti, které učitelka předkládá jsou dobře připravené a promyšlené. Činnosti jsou provázané a vzájemně se prolínají, a vytvářejí tak ucelený celek. Nejvíce se zde vychází z podnětů a potřeb dětí, což vytváří dojem, že si činnosti děti utvářejí samy.
- ✓ Učitelka věnuje dětem neustálou pozornost a sleduje chování všech dětí s celkovým přehledem. Tím předchází tomu, že nebude vědět, co se kde stalo a jak se vztahy mezi dětmi vyvíjejí.

- ✓ Efektivní komunikace tu je používána neustále a správně. Děti tuto metodu komunikace převzaly za svou prostřednictvím metody vzoru.
- ✓ Efektivní komunikace je zde využívána velmi funkčně a pravidelně.
- ✓ Motivace probíhá prostřednictvím loutek, marionet či příběhů. To děti vtáhne do děje, který si pak samy rozvíjejí. Podporuje rozvoj tvořivosti, fantazie, myšlení, atd.
- ✓ Navazování na předchozí zkušenosti dětí je velmi časté, což opět dává celku propojenost.
- ✓ Pravidlům a návykům slušného chování je věnována neustálá pozornost.
- ✓ Učitelka jedná s dětmi klidně, laskavě, s porozuměním, empaticky.
- ✓ Řešení konfliktů probíhá rozvážně, učitelka se stává facilitátorem. Děti samy přicházejí na možnosti řešení konfliktů. Pokud se nemohou dohodnout, mohou požádat učitelku o pomoc. Jinak jim do problému nikdo nezasahuje.
- ✓ Prostor pro samostatnost je vždy a všude.
- ✓ Reverzibilita výroků se objevuje velmi často. Jednání učitelky s dětmi je si rovné. Není zde náznak mocenské autority.
- ✓ Děti projevují o činnosti velký zájem. Rády se do nich zapojují. Pokud se někdo nechce zúčastnit, nemusí. Může se jen dívat.

Pro porovnání jsem prováděla pozorování ještě u dalších pěti učitelek, abych zjistila, jestli také užívají efektivní komunikaci a nebo alespoň některé její prvky.

Výsledky pozorování: (viz. Tabulka na str. 70- 74)

- ✓ Učitelky s dětmi komunikují velmi srozumitelně
- ✓ Činnosti mají dobře připravené
- ✓ Pozornost je přiměřená až průměrná
- ✓ Sledování situace ve třídě probíhá pozorně až uspokojivě
- ✓ Motivace k činnostem je přiměřená dítěti i věku
- ✓ Sledování utváření návyků a pravidel je upokojivé až průměrné
- ✓ Učitelky jednají s dětmi laskavě s porozuměním
- ✓ Řešení konfliktů probíhá rozvážně, částečně autoritativně

- ✓ Prostor pro samostatnost je dětem dáván poměrně často
- ✓ Děti projevují o činnosti zájem
- ✓ Učitelky navazují na předchozí zkušenosti dětí poměrně často
- ✓ Učitelky používají efektivní komunikaci nedostatečně
- ✓ Reverzibilita výroků je méně častá, komunikace probíhá ve stylu dítě-
autorita
- ✓ Efektivní komunikaci používají učitelky k výchovnému působení
výjimečně, většina z nich nikdy

Učitelka **A** komunikuje: (viz. Tabulka na str. 70)

- ✓ Učitelka s dětmi komunikuje průměrně a efektivní komunikace se objevuje výjimečně.

Učitelka **B** komunikuje: (viz. Tabulka na str. 71)

- ✓ Učitelka s dětmi komunikuje velmi výrazně a efektivní komunikace se objevuje výjimečně.

Učitelka **C** komunikuje: (viz. Tabulka na str. 72)

- ✓ Učitelka s dětmi komunikuje dosti výrazně a efektivní komunikaci nepoužívá.

Učitelka **D** komunikuje: (viz. Tabulka na str. 73)

- ✓ Učitelka s dětmi komunikuje dosti výrazně a efektivní komunikaci nepoužívá.

Učitelka **E** komunikuje: (viz. Tabulka na str. 74)

- ✓ Učitelka s dětmi komunikuje dosti až velmi výrazně a efektivní komunikaci používá funkčně, ale méně pravidelně.

Zjistila jsem, že efektivní komunikací nekomunikují 4 z 5 učitelek. Myslím si, že většina jich ani neví, jak se efektivně komunikuje. Pokud byly na seminářích a vědí, co efektivní komunikace je, myslím si, že na to začít takto komunikovat musí být chuť a snaha změnit hlavně sám sebe. Naučit se této komunikaci potřebuje vytrvalost a čas.

2.5 ZÁVĚR VÝZKUMU

K čemu jsem dospěla:

- a) Efektivní komunikace působí na dítě pozitivně, rozšiřuje mu možnosti, schopnosti a proto stojí za to ji využívat.***

Ve svém půlročním pozorování jsem zjistila, že efektivní komunikace působí příznivě na dítě, rozšiřuje mu možnosti a schopnosti. Dává mu prostor pro samostatnost, rozvíjí jeho kompetence. Takto vedené děti nejsou stresované, jsou aktivní, nemají strach se ozvat. Když potřebují pomoci či poradit, obracejí se k dospělému s důvěrou. Intenzivněji a s větším zájmem se zapojují do činností, do mateřské školy se těší a zřejmě si z ní budou odnášet pozitivní vzpomínky.

- b) Díky efektivní komunikaci vytváříme ve třídě příznivě pozitivní klima, kde se děti nemusejí bát vyslovit svůj názor.***

Pomocí efektivní komunikace vytváříme ve třídě pozitivní domácí klima. Děti se mohou samostatně rozhodovat a předkládat své názory, aniž by jim to bylo vytýkáno. Samostatnost, kterou děti dostávají, není zneužívána, ale děti si uvědomují odpovědnost za svá rozhodnutí, odhadují důsledky, které by jejich rozhodnutí mohlo přinést. Učitelka s pomocí dětí vytváří klima třídy, které podporuje zdravý rozvoj dítěte.

- c) Na základě efektivní komunikace dochází k rozvíjení všech klíčových kompetencí z Rámcového programu pro předškolní vzdělávání.***

Efektivní komunikace se jeví jako cesta, která vytváří podmínky k naplňování kompetencí z Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání. S její pomocí dochází mnohem intenzivněji k naplňování nejen kompetencí k řešení problémů, kompetencí komunikativních, kompetencí sociálních a personálních a kompetencí činnostních a občanských, ale právě jejich naplňováním dochází k vytvoření podmínek k tomu, aby se dítě mohlo v klidu a beze stresu učit, tedy k naplňování kompetencí k učení.

Ano, efektivní komunikací rozvíjíme všechny klíčové kompetence z Rámcového programu pro předškolní vzdělávání.

2.6 VIDEOZÁZNAM

Můj videozáznam, který přikládám k práci, je důkazem toho, že efektivní komunikace působí pozitivně na blaho dítěte. Na hodinovém záznamu je vidět volná ranní hra, část přípravy na svačinu a můj výstup s řízenou činností. Během řízené činnosti, se snažím vycházet z dětské fantazie a jejich nápadů.

Dávám zde dětem prostor pro spoluúčast, aktivitu a samostatnost. Děti pak mají pocit, že si svůj program tvoří samy a baví je to více, než kdybychom jim něco stroze nadiktovali.

Používám metodu popisu, když říkám, co pozoruji kolem sebe. Např.: Jaké mají masky na sobě, co si během činnosti udělali. Dělán to pro to, aby si uvědomili, že každý je jedinečný a pojímá věci jiným způsobem. Ten, kdo si udělá masku doktora, nemusí být nadšený z masky kamaráda, jenž jde za prince.

Popisem si uvědomí, jakou si vyrobil za masku a porozhlédnou se po svých kamarádech.

Informace využívám dost často, když něco sděluji, nebo se mi něco nelíbí.

Vyjádření vlastních očekávání a potřeb moc nepoužívám, spíše bych to použila, když by mi něco vadilo. Např.: Hluk ve třídě, nebo kdyby si děti ubližovaly.

Možnost volby se snažím využívat hodně často. Děti se tím učí rozhodovat se o sobě samy. Když budou dělat děti cokoliv, záleží na jejich rozhodnutí a učí se tím nést za své chování zodpovědnost.

Dvě slova jsou také skvělá technika, nemusíme obsáhle hovořit, ale stačí říci. Např.: Lukášku ruce. A Lukášek ví, že když šel z toalety, zapomněl si umýt ruce. Pokud, ale děti nesledujeme pořád a všimneme si toho až za 10 minut, dítě neví, proč po něm chceme, aby si ruce umylo.

Důležité je neustále vnímat, naslouchat a pozorovat děti, abychom věděli, co a proč se děje. Myslím si, že empatie je velice důležitá. Proto ji také využívám, hlavně pokud je nějaké dítě smutné a nebo ho něco bolí. Je třeba projevit zájem o dítě a neodbyť ho tím, že mu řekneme: „Než se vdáš, tak se ti to zahojí.“ Tím dítěti rozhodně nepomůžeme. Ale když projevím zájem o to, proč je smutný, svěří se mi a já můžu adekvátně reagovat. Můžu říci, že i mě bylo ve školce občas

smutno, když se mi stýskalo po mamince. Dítě uvidí, že v tom není samo a rychleji ho smutek přejde.

Závěr

Myslím si, že mě tato práce velmi posunula na mé profesní dráze. Pozorování, které jsem podstoupila mě oslovilo natolik, že bych chtěla pracovat podobně jako zmíněná paní učitelka Petra Křížková z Mateřské školy Nerudova.

Efektivní komunikace je respektujícím přístupem jak k dospělému, tak k dítěti. Při ní jsou si obě strany rovny. Efektivní komunikací dáváme najevo, že si lidí i dětí vážíme a přijímáme je takové, jací jsou. Bez podmínek se všemi jejich vnitřními hodnotami, vlastnostmi a názory. Evidentně tato komunikace působí pozitivně na dětskou psychiku.

Tento druh komunikace by se měl rozšířit do více Mateřských škol a i mezi veřejnost. Myslím si, že by to pomohlo mezilidským vztahům.

Seznam použité a citované literatury

1. Kebza V., Šolcová, I.: *Komunikace a stres*. Státní zdravotní ústav, Praha 2004
2. Kopřiva P., Nováčková J., Nevolová D., Kopřivová T.: *Respektovat a být respektován*. Spirála, Kroměříž 2005
3. Kolektiv autorů: *Rámcový program pro předškolní vzdělávání*. Praha 2004
4. Langmeier J.: *Vývojová psychologie*. Grada Publishing, Praha 1998
5. Matějček Z.: *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Portál, Praha 1996
6. Mertin V., Gillernová I.: *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Portál, Praha 2003
7. Somr M.: *Úvod do metodologie a metod výzkumu*. České Budějovice 2006
8. Vágnerová M.: *Vývojová psychologie*. Portál, Praha 2002

PŘÍLOHA

**KOMPETENCE DÍTĚTE V OBDOBÍ
NÁSTUPU DO MATEŘSKÉ ŠKOLY
(3 ROKY)**

**KOMPETENCE DÍTĚTE UKONČUJÍCÍ
PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ
(6 LET)**

Kompetence k učení

Kompetence k učení

Pozoruje náhodně to, co ho zaujme svou barvou či tvarem		Soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, experimentuje a užívá při tom jednoduchých pojmů, znaků a symbolů
Dítě experimentuje a objevuje nové poznatky aktivně, napodobuje a jedná podle očekávání druhých		Získanou zkušenost uplatňuje v praktických situacích a v dalším učení
Všímá si toho, co se kolem něj děje, Ale ne vždy tomu rozumí		Má elementární poznatky o světě lidí, kultury, přírody i techniky, který dítě obklopuje, o jeho rozmanitostech a proměnách; orientuje se v řádu a dění prostředí, ve kterém žije
		Klade otázky a hledá na ně odpovědi, aktivně si všímá, co se kolem něho děje; chce porozumět věcem, jevům a dějům, které kolem sebe vidí; poznává, že se může mnohému naučit, raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo
Učí se spontánně, na činnosti se vědomě nesoustředí, práci nedokončuje, má rozptýlenou pozornost, není schopno se systematicky dobrat výsledků		Učí se nejen spontánně, ale i vědomě, vyvine úsilí, soustředí se na činnost a záměrně si zapamatuje; při zadané práci dokončí, co započalo; dovede postupovat podle instrukcí a pokynů, je schopno dobrat se k výsledkům
Většinou neumí odhadnout své síly, vytváří si základy sebehodnocení a hodnocení druhých		Odhaduje své síly, učí se hodnotit svoje osobní pokroky i oceňovat výkony druhých, pokud se mu dostává uznání a ocenění, učí se s chutí

<u>Kompetence k řešení problémů</u>		<u>Kompetence k řešení problémů</u>
Všímá si dění kolem sebe		Všímá si dění i problémů v bezprostředním okolí; přirozenou motivací k řešení dalších problémů a situací je pro něj pozitivní odezva na aktivní zájem
		Řeší problémy, na které stačí; známé a opakující se situace se snaží řešit samostatně (na základě nápodoby či opakování), náročnější s oporou a pomocí dospělého
Napodobuje jednání dospělých , snaha o řešení problémů		Problémy řeší na základě bezprostřední zkušenosti; postupuje cestou pokusu a omylu, zkouší, experimentuje; spontánně vymýšlí nová řešení problémů a situací; hledá různé možnosti a varianty (má vlastní, originální nápady); využívá při tom dosavadních zkušeností, fantazii a představivost při řešení myšlenkových i praktických problémů užívá logických, matematických i empirických postupů; pochopí jednoduché algoritmy řešení různých úloh a situací a využívá je v dalších situacích
Začíná s početními představami		Zpřesňuje si početní představy, užívá číselných a matematických pojmů, vnímá elementární matematické souvislosti
		Rozlišuje řešení, která jsou funkční (vedoucí k cíli), a řešení, která funkční nejsou; dokáže mezi nimi volit
Experimentuje v sociálních vztazích		Chápe, že vyhýbat se řešení problémů nevede k cíli, ale že jejich včasné a uvážlivé řešení je naopak výhodou; uvědomuje si, že svou aktivitou a iniciativou může situaci ovlivnit
		Nebojí se chybovat, pokud nachází pozitivní ocenění nejen za úspěch, ale také za snahu

<u>Komunikativní kompetence</u>		<u>Komunikativní kompetence</u>
Řeč a výslovnost jsou nedokonalé, hovoří v jednoduchých větách či slovních spojeních, užívá řeč aktivně, chápe že každá věc má své jméno, mluví v 1. osobě (já)		Ovládá řeč, hovoří ve vhodně formulovaných větách, samostatně vyjadřuje své myšlenky, sdělení, otázky i odpovědi, rozumí slyšenému, slovně reaguje a vede smysluplný dialog
Období otázek a odpovědí „proč“		Dokáže se vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými, výtvarnými, hudebními, dramatickými apod.)
Lépe se vyjadřuje neverbálně než verbálně (své prožitky, pocity), nálady, grimasy, gesta, mimika		Domlouvá se gesty i slovy, rozlišuje některé symboly, rozumí jejich významu i funkci
Komunikuje s mírnými zábranami, stud, ale jinak rádo navozuje kontakt s okolím		V běžných situacích komunikuje bez zábran a ostychu s dětmi i dospělými; chápe, že být komunikativní, vstřícné, iniciativní a aktivní je výhodou
		Ovládá dovednosti předcházející čtení a psaní
Rozšiřuje svou slovní zásobu		Průběžně rozšiřuje svou slovní zásobu a aktivně ji používá k dokonalejší komunikaci s okolím
		Dovede využít informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie, počítač, audiovizuální technika, telefon atp.) Ví, že lidé se dorozumívají i jinými jazyky a že je možno se jim učit; má vytvořeny elementární předpoklady k učení se cizímu jazyku

Sociální a personální kompetence		Sociální a personální kompetence
O svých činech chce samostatně rozhodovat, ale není za ně odpovědný, neuvědomuje si že to přináší i jisté důsledky		Samostatně rozhoduje o svých činnostech; umí si vytvořit svůj názor a vyjádřit jej
Vnímání druhých je velmi emotivní a subjektivní		Uvědomuje si, že za sebe i své jednání odpovídá a nese důsledky
Dítě je převážně egoistické a za určitých okolností umí být emfatické (nakažlivé emoce)		Dětským způsobem projevuje citlivost a ohleduplnost k druhým, pomoc slabším, rozpozná nevhodné chování; vnímá nespravedlnost, ubližování, agresivitu a lhostejnost
Neumí spolupracovat při hře s druhými, ale začíná navazovat kontakty		Ve skupině se dokáže prosadit, ale i podřít, při společných činnostech se domlouvá a spolupracuje; v běžných situacích uplatňuje základní společenské návyky a pravidla společenského styku; je schopné respektovat druhé, vyjednávat, přijímat a uzavírat kompromisy
Ve styku s druhými lidmi je důvěřivé, preferuje blízké osoby		Napodobuje modely prosociálního chování a mezilidských vztahů, které nachází ve svém okolí
		Spolupodílí se na společných rozhodnutích; přijímá vyjasněné a zdůvodněné povinnosti; dodržuje dohodnutá a pochopená pravidla a přizpůsobí se jim
		Při setkání s neznámými lidmi či v neznámých situacích se chová obezřetně; nevhodné chování i komunikaci, která je mu nepříjemná, umí odmítnout
		Je schopno chápat, že lidé se různí a umí být tolerantní k jejich odlišnostem a jedinečnostem

Nechápe že agresivita, ubližování a lhostejnost se nevyplácí	Chápe, že nespravedlnost, ubližování, ponižování, lhostejnost, agresivita a násilí se nevyplácí a že vzniklé konflikty je lépe řešit dohodou; dokáže se bránit projevům násilí jiného dítěte, ponižování a ubližování
--	---

Činnosti a občanské kompetence

Své činnosti neplánuje, jedná spontánně
Neumí rozpoznat ani využít své silné stránky
Neodhadne rizika svých nápadů, neumí se přizpůsobit daným okolnostem
Neodpovídá za své činy
Nechápe pojem povinnosti

Činnosti a občanské kompetence

Svoje činnosti a hry se učí plánovat, organizovat, řídit a vyhodnocovat
Dokáže rozpoznat a využívat vlastní silné stránky, poznávat svoje slabé stránky
Odhaduje rizika svých nápadů, jde za svým záměrem, ale také dokáže měnit cesty a přizpůsobovat se daným okolnostem
Chápe, že se může o to, co udělá, rozhodovat svobodně, ale že za svá rozhodnutí také odpovídá
Má smysl pro povinnost ve hře, práci i učení; k úkolům a povinnostem přistupuje odpovědně; váží si práce i úsilí druhých
Zajímá se o druhé i o to, co se kolem děje; je otevřený aktuálnímu dění
Chápe, že zájem o to, co se kolem děje, činnost, pracovitost a podnikavost jsou přínosem a že naopak lhostejnost, nevšímavost, pohodlnost a nízká aktivita mají svoje nepříznivé důsledky
Má základní dětskou představu o tom, co je v souladu se základními lidskými hodnotami a normami, i co je s nimi v rozporu, a snaží se podle toho chovat

Snaží se porozumět společenským pravidlům, ale nerozumí vždy jejich smyslu	Spoluvytváří pravidla společného soužití mezi vrstevníky, rozumí jejich smyslu a chápe potřebu je zachovávat
Neuvědomuje si svá práva a práva ostatních	Uvědomuje si svá práva i práva druhých, učí se je hájit a respektovat; chápe, že všichni lidé mají stejnou hodnotu
Má vytvořenou svou roli v rodině	Ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit
Aktivně se učí udržování tělesné čistoty, sebeobsluhy	Dbá na osobní zdraví a bezpečí svoje i druhých, chová se odpovědně s ohledem na zdravé a bezpečné okolní prostředí (přírodní i společenské)

Efektivní komunikační dovednosti

Příklady:

Popis, konstatování	→	Nádobí je na zemi. Co s tím uděláme? Terezko, vidím, že už nechceš skládat. Co s tou skládankou uděláš?
Informace, sdělení	→	Jídlo vybíráme očima. Kdo se rozhodne vzít si hračku ven, musí ji opatrovat. Když nosíme pití opatrně, nerozlije se nám.
Vyjádření vlastních očekávání a potřeb	→	Děti, bolí mě ouška, protože je tu velký hluk. Pomohlo by mi, kdybyste se ztišili.
Možnost volby	→	Děti, dnes máme čaj a nebo mléko. Kdo si chce s námi povídat, sedí v kruhu. Kdo nechce, si sedne na židličku.
Dvě slova	→	Martínku, kapesník. Honzíku, kostky.
Prostor pro spoluúčast a aktivitu dítěte	→	Děti, nevím si rady. Poradíte mi. Venku je zima a nevím, jestli máme jít ven. Co myslíte? Lukášku, zkuste se s Martínkem domluvit, jestli v domečku můžete být společně.
Empatická reakce	→	Klárko, vidím, že pláčeš. Pomohlo by ti, kdybych tě pohladila?
Já- výrok -	→	Bolí mě hlava z toho hluku v naší třídě. Kdybyste se ztišili, byla bych moc ráda.

Pozorovací protokol

1. Učitelka s dětmi komunikuje
 - a) Velmi srozumitelně
 - b) Dosti srozumitelně
 - c) Srozumitelně
 - d) Méně srozumitelně
 - e) Nesrozumitelně

2. Činnosti, které učitelka dětem předkládá, jsou
 - a) Dobře připravené, odpovídající možnostem dětí
 - b) Částečně dobře připravené a odpovídající
 - c) Někdy připravené, někdy nepřipravené
 - d) Méně připravené
 - e) Nepřipravené

3. Jakou pozornost věnuje učitelka dětem
 - a) Neustálou pozornost
 - b) Přiměřenou pozornost
 - c) Průměrnou pozornost
 - d) Relativně malou pozornost
 - e) Nedostatečnou pozornost

4. Jak učitelka užívá efektivní komunikaci
 - a) Dostatečně, na správném místě
 - b) Poměrně dosti a správně
 - c) Průměrně
 - d) Nedostatečně
 - e) Naprosto nedostatečně a špatně

5. Při sledování situace v celé třídě učitelka
 - a) Sleduje chování všech dětí pozorně s celkovým přehledem

- b) Sleduje děti uspokojivě a má přehled o vzniklých situacích
- c) Sleduje děti i nesleduje
- d) Sleduje nedostatečně, v některých okamžicích ztrácí přehled o dění mezi dětmi
- e) Nesleduje vůbec, o dění mezi dětmi nemá zájem

6. Motivaci a povzbuzování k aktivitě dětí věnuje učitelka

- a) Neustálou pozornost
- b) Přiměřenou pozornost
- c) Průměrnou pozornost
- d) Relativně malou pozornost
- e) Nedostatečnou pozornost

7. Učitelka věnuje pozornost utváření návyků správného a slušného chování vlivem pravidel

- a) Stále a důsledně
- b) Uspokojivě
- c) Průměrně
- d) Nedostatečně
- e) Naprosto vůbec

8. Učitelka jedná s dětmi

- a) Laskavě s porozuměním
- b) Dostatečně laskavě a s dostatečným porozuměním
- c) Méně laskavě, s malým porozuměním
- d) Bez laskavosti, bez pochopení
- e) Nelaskavě a hrubě

9. Řešení konfliktů probíhá

- a) Rozvážně, je facilitátorem
- b) Rozvážně, částečně autoritativně

- c) Méně rozvážně, autoritativně
- d) Nerozvážně, striktně autoritativně
- e) Velmi nerozvážně, autoritativně

10. Prostor pro samostatnost dává učitelka

- a) Velmi často
- b) Poměrně dost často
- c) Čas od času
- d) Zřídka
- e) Nikdy

11. O činnosti děti projevují

- a) Projevují velký zájem
- b) Projevují zájem
- c) Projevují mírný zájem
- d) Projevují spíše nezájem
- e) Nezajímají se o činnosti

12. Reverzibilita výroků se objevuje

- a) Velmi často
- b) Poměrně často
- c) Často
- d) Méně často
- e) Nikdy

13. Učitelka navazuje na předchozí zkušenosti dětí (evokuje)

- a) Velmi často
- b) Poměrně často
- c) Čas od času
- d) Zřídka
- e) Nikdy

14. Učitelka využívá efektivní komunikace k výchovnému působení

- a) Velmi funkčně
- b) Funkčně, méně pravidelně
- c) Méně funkčně, nepravidelně
- d) Výjimečně
- E) Nikdy

Stupnice hodnocení pozorování:

Velmi výrazně - dosti výrazně - průměrně - v nevelké míře - v minimální míře				
+ 2	+ 1	0	- 1	- 2

Přehled výsledků pozorování

		-2	-1	0	+1	+2
1	Učitelka s dětmi komunikuje					
2	Činnosti, které učitelka dětem předkládá, jsou					
3	Jakou pozornost věnuje učitelka dětem					
4	Jak učitelka užívá efektivní komunikaci					
5	Při sledování situace v celé třídě učitelka					
6	Motivaci a povzbuzování k aktivitě dětí věnuje učitelka					
7	Učitelka věnuje pozornost utváření návyků správného a slušného chování vlivem pravidel					
8	Učitelka jedná s dětmi					
9	Řešení konfliktů probíhá					
10	Prostor pro samostatnost dává učitelka					
11	O činnosti děti projevují					
12	Reverzibilita výroků se objevuje					
13	Učitelka navazuje na předchozí zkušenosti dětí (evokuje)					
14	Učitelka využívá efektivní komunikace k výchovnému působení					
Σ						

Přehled výsledků pozorování

UČITELKA **Petra** září

		-2	-1	0	+1	+2
1	Učitelka s dětmi komunikuje					x
2	Činnosti, které učitelka dětem předkládá, jsou					x
3	Jakou pozornost věnuje učitelka dětem				x	
4	Jak učitelka užívá efektivní komunikaci				x	
5	Při sledování situace v celé třídě učitelka					x
6	Motivaci a povzbuzování k aktivitě dětí věnuje učitelka				x	
7	Učitelka věnuje pozornost utváření návyků správného a slušného chování vlivem pravidel					x
8	Učitelka jedná s dětmi				x	
9	Řešení konfliktů probíhá					x
10	Prostor pro samostatnost dává učitelka				x	
11	O činnosti děti projevují				x	
12	Reverzibilita výroků se objevuje					x
13	Učitelka navazuje na předchozí zkušenosti dětí (evokuje)			x		
14	Učitelka využívá efektivní komunikace k výchovnému působení					x
Σ		0	0	1	6	7

Přehled výsledků pozorování

UČITELKA **Petra** říjen

		-2	-1	0	+1	+2
1	Učitelka s dětmi komunikuje					x
2	Činnosti, které učitelka dětem předkládá, jsou					x
3	Jakou pozornost věnuje učitelka dětem					x
4	Jak učitelka užívá efektivní komunikaci					x
5	Při sledování situace v celé třídě učitelka					x
6	Motivaci a povzbuzování k aktivitě dětí věnuje učitelka				x	
7	Učitelka věnuje pozornost utváření návyků správného a slušného chování vlivem pravidel					x
8	Učitelka jedná s dětmi					x
9	Řešení konfliktů probíhá					x
10	Prostor pro samostatnost dává učitelka					x
11	O činnosti děti projevují				x	
12	Reverzibilita výroků se objevuje					x
13	Učitelka navazuje na předchozí zkušenosti dětí (evokuje)				x	
14	Učitelka využívá efektivní komunikace k výchovnému působení					x
Σ		0	0	0	3	11

Přehled výsledků pozorování

UČITELKA **Petra** listopad

		-2	-1	0	+1	+2
1	Učitelka s dětmi komunikuje					x
2	Činnosti, které učitelka dětem předkládá, jsou					x
3	Jakou pozornost věnuje učitelka dětem				x	
4	Jak učitelka užívá efektivní komunikaci					x
5	Při sledování situace v celé třídě učitelka					x
6	Motivaci a povzbuzování k aktivitě dětí věnuje učitelka					x
7	Učitelka věnuje pozornost utváření návyků správného a slušného chování vlivem pravidel					x
8	Učitelka jedná s dětmi					x
9	Řešení konfliktů probíhá					x
10	Prostor pro samostatnost dává učitelka					x
11	O činnosti děti projevují					x
12	Reverzibilita výroků se objevuje					x
13	Učitelka navazuje na předchozí zkušenosti dětí (evokuje)					x
14	Učitelka využívá efektivní komunikace k výchovnému působení					x
Σ		0	0	0	1	13

Přehled výsledků pozorování

UČITELKA **Petra** prosinec

		-2	-1	0	+1	+2
1	Učitelka s dětmi komunikuje					x
2	Činnosti, které učitelka dětem předkládá, jsou					x
3	Jakou pozornost věnuje učitelka dětem					x
4	Jak učitelka užívá efektivní komunikaci					x
5	Při sledování situace v celé třídě učitelka					x
6	Motivaci a povzbuzování k aktivitě dětí věnuje učitelka					x
7	Učitelka věnuje pozornost utváření návyků správného a slušného chování vlivem pravidel					x
8	Učitelka jedná s dětmi					x
9	Řešení konfliktů probíhá					x
10	Prostor pro samostatnost dává učitelka					x
11	O činnosti děti projevují					x
12	Reverzibilita výroků se objevuje					x
13	Učitelka navazuje na předchozí zkušenosti dětí (evokuje)					x
14	Učitelka využívá efektivní komunikace k výchovnému působení					x
Σ		0	0	0	0	14

Přehled výsledků pozorování

UČITELKA **Petra** leden

		-2	-1	0	+1	+2
1	Učitelka s dětmi komunikuje					x
2	Činnosti, které učitelka dětem předkládá, jsou					x
3	Jakou pozornost věnuje učitelka dětem					x
4	Jak učitelka užívá efektivní komunikaci					x
5	Při sledování situace v celé třídě učitelka					x
6	Motivaci a povzbuzování k aktivitě dětí věnuje učitelka				x	
7	Učitelka věnuje pozornost utváření návyků správného a slušného chování vlivem pravidel					x
8	Učitelka jedná s dětmi					x
9	Řešení konfliktů probíhá					x
10	Prostor pro samostatnost dává učitelka					x
11	O činnosti děti projevují				x	
12	Reverzibilita výroků se objevuje					x
13	Učitelka navazuje na předchozí zkušenosti dětí (evokuje)				x	
14	Učitelka využívá efektivní komunikace k výchovnému působení					x
Σ		0	0	0	3	11

Přehled výsledků pozorování

UČITELKA **Petra** únor

		-2	-1	0	+1	+2
1	Učitelka s dětmi komunikuje					x
2	Činnosti, které učitelka dětem předkládá, jsou					x
3	Jakou pozornost věnuje učitelka dětem					x
4	Jak učitelka užívá efektivní komunikaci					x
5	Při sledování situace v celé třídě učitelka					x
6	Motivaci a povzbuzování k aktivitě dětí věnuje učitelka					x
7	Učitelka věnuje pozornost utváření návyků správného a slušného chování vlivem pravidel					x
8	Učitelka jedná s dětmi					x
9	Řešení konfliktů probíhá					x
10	Prostor pro samostatnost dává učitelka					x
11	O činnosti děti projevují					x
12	Reverzibilita výroků se objevuje					x
13	Učitelka navazuje na předchozí zkušenosti dětí (evokuje)					x
14	Učitelka využívá efektivní komunikace k výchovnému působení					x
Σ		0	0	0	0	14

Přehled výsledků pozorování

UČITELKA A

		-2	-1	0	+1	+2
1	Učitelka s dětmi komunikuje			x		
2	Činnosti, které učitelka dětem předkládá, jsou				x	
3	Jakou pozornost věnuje učitelka dětem				x	
4	Jak učitelka užívá efektivní komunikaci			x		
5	Při sledování situace v celé třídě učitelka			x		
6	Motivaci a povzbuzování k aktivitě dětí věnuje učitelka			x		
7	Učitelka věnuje pozornost utváření návyků správného a slušného chování vlivem pravidel					x
8	Učitelka jedná s dětmi			x		
9	Řešení konfliktů probíhá			x		
10	Prostor pro samostatnost dává učitelka			x		
11	O činnosti děti projevují				x	
12	Reverzibilita výroků se objevuje		x			
13	Učitelka navazuje na předchozí zkušenosti dětí (evokuje)				x	
14	Učitelka využívá efektivní komunikace k výchovnému působení		x			
Σ		0	2	7	4	1

Učitelka s dětmi komunikuje průměrně a efektivní komunikace se objevuje výjimečně.

Přehled výsledků pozorování

UČITELKA B

		-2	-1	0	+1	+2
1	Učitelka s dětmi komunikuje					x
2	Činnosti, které učitelka dětem předkládá, jsou					x
3	Jakou pozornost věnuje učitelka dětem					x
4	Jak učitelka užívá efektivní komunikaci		x			
5	Při sledování situace v celé třídě učitelka					x
6	Motivaci a povzbuzování k aktivitě dětí věnuje učitelka				x	
7	Učitelka věnuje pozornost utváření návyků správného a slušného chování vlivem pravidel				x	
8	Učitelka jedná s dětmi					x
9	Řešení konfliktů probíhá				x	
10	Prostor pro samostatnost dává učitelka				x	
11	O činnosti děti projevují					x
12	Reverzibilita výroků se objevuje			x		
13	Učitelka navazuje na předchozí zkušenosti dětí (evokuje)				x	
14	Učitelka využívá efektivní komunikace k výchovnému působení		x			
Σ		0	2	1	5	6

Učitelka s dětmi komunikuje velmi výrazně a efektivní komunikace se objevuje výjimečně.

Přehled výsledků pozorování

UČITELKA C

		-2	-1	0	+1	+2
1	Učitelka s dětmi komunikuje				x	
2	Činnosti, které učitelka dětem předkládá, jsou					x
3	Jakou pozornost věnuje učitelka dětem				x	
4	Jak učitelka užívá efektivní komunikaci		x			
5	Při sledování situace v celé třídě učitelka					x
6	Motivaci a povzbuzování k aktivitě dětí věnuje učitelka				x	
7	Učitelka věnuje pozornost utváření návyků správného a slušného chování vlivem pravidel			x		
8	Učitelka jedná s dětmi				x	
9	Řešení konfliktů probíhá				x	
10	Prostor pro samostatnost dává učitelka				x	
11	O činnosti děti projevují				x	
12	Reverzibilita výroků se objevuje		x			
13	Učitelka navazuje na předchozí zkušenosti dětí (evokuje)				x	
14	Učitelka využívá efektivní komunikace k výchovnému působení	x				
Σ		1	2	1	8	2

Učitelka s dětmi komunikuje dosti výrazně a efektivní komunikaci nepoužívá.

Přehled výsledků pozorování

UČITELKA D

		-2	-1	0	+1	+2
1	Učitelka s dětmi komunikuje				x	
2	Činnosti, které učitelka dětem předkládá, jsou				x	
3	Jakou pozornost věnuje učitelka dětem				x	
4	Jak učitelka užívá efektivní komunikaci		x			
5	Při sledování situace v celé třídě učitelka				x	
6	Motivaci a povzbuzování k aktivitě dětí věnuje učitelka				x	
7	Učitelka věnuje pozornost utváření návyků správného a slušného chování vlivem pravidel			x		
8	Učitelka jedná s dětmi				x	
9	Řešení konfliktů probíhá				x	
10	Prostor pro samostatnost dává učitelka			x		
11	O činnosti děti projevují				x	
12	Reverzibilita výroků se objevuje		x			
13	Učitelka navazuje na předchozí zkušenosti dětí (evokuje)				x	
14	Učitelka využívá efektivní komunikace k výchovnému působení	x				
Σ		1	2	2	9	0

Učitelka s dětmi komunikuje dosti výrazně a efektivní komunikaci nepoužívá.

Přehled výsledků pozorování

UČITELKA E

		-2	-1	0	+1	+2
1	Učitelka s dětmi komunikuje					x
2	Činnosti, které učitelka dětem předkládá, jsou					x
3	Jakou pozornost věnuje učitelka dětem					x
4	Jak učitelka užívá efektivní komunikaci			x		
5	Při sledování situace v celé třídě učitelka				x	
6	Motivaci a povzbuzování k aktivitě dětí věnuje učitelka				x	
7	Učitelka věnuje pozornost utváření návyků správného a slušného chování vlivem pravidel				x	
8	Učitelka jedná s dětmi					x
9	Řešení konfliktů probíhá				x	
10	Prostor pro samostatnost dává učitelka					x
11	O činnosti děti projevují				x	
12	Reverzibilita výroků se objevuje		x			
13	Učitelka navazuje na předchozí zkušenosti dětí (evokuje)					x
14	Učitelka využívá efektivní komunikace k výchovnému působení				x	
Σ		0	1	1	6	6

Učitelka s dětmi komunikuje dosti výrazně až velmi výrazně a efektivní komunikaci používá funkčně, ale méně pravidelně.

